Publicație lunară editată de DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY

DACIA
magazin

Director fondator: Dr. Napoleon Săvescu

Nr. 47, octombrie 2007

Trăiți dom' ministru, Sarmisegetusa e la pământ !

EDITORIAL

AŞA NU SE MAI POATE !

de Vladimir BRILINSKY

Dezastrul organizat în cetăţile dacilor şi în Munţii Şureanu nu mai are nevoie de o analiză amănunţită. Am făcut-o, în paginile revistei noastre, de câte ori am avut prilejul să constatăm mizeria în care cele mai importante monumente UNESCO, de pe teritoriul României, sunt obligate să se afişeze întregii lumi. Am arătat de fiecare dată cu degetul spre vinovaţii direcţi, ferindu-ne să amestecăm politicul în această încrengătură. Dar privind acum în urmă, se pare că am greşit. O greşeală reparabilă însă. Succesiunea la domnia ţării a politicienilor, de diferite facturi şi variate dimensiuni, a lăsat urme adânci, multe dintre ele de neşters, pe spinarea milenară a Sarmisegetusei.

Imediat după 1990, politicienii, necopţi la minte ai noului val, n-au găsit ceva mai bun de făcut decât să abroge legea patrimoniului. Prima lege abrogată în România postdecembristă. Atunci s-a furat cu camionul, cu vagonul sau cu vaporul tot ce se putea fura. Blocuri de piatră sau piese de marmură au fost cărate de la Sarmisegetusa şi din celelalte cetăţi luând drumul pribegiei prin locuri unde nu aveau ce căuta.

Prima guvernare neocomunistă, cu succesive nume sonore, dar ineficiente, la cârma Ministerului Culturii, bâjbâie o lege a patrimoniului, vai de capul ei, care face mai mult rău, favorizând consistent apariţia primelor acte de braconaj arheologic şi punând Sarmisegetusa pe butuci.

Guvernarea CDR fură şi butucii. Tragicul ministru Caramitru-Hamlet priveşte impasibil la proliferarea braconajului, dovedindu-se incapabil să ofere o alternativă viabilă la ceea ce, sub conducerea sa, devenise un fenomen. Sfătuitorii săi în ale monumentelor dacice îl întorc sistematic cu spatele la realitate. Cetăţile sunt incluse pe lista UNESCO, dar fără a fi susţinute şi de o finanţare corespunzătoare care ar fi trebuit prevăzută.

A doua guvernare de stânga, cu ceva mai multă pricepere în ale furatului, deprinsă în patru ani de opoziţie, continuă dezastrul. Sarmisegetusa e la pământ. Batjocorită şi jefuită. Răsvan Theodorescu descalecă la cetăţi cu mare alai mare şi începe să promită în dreapta şi în stânga. În spatele său, aceiaşi lachei, moşteniţi de la Hamlet râd în barbă. Aprobă tot ce zice dom' ministru, dar ce vor face, numai ei ştiu. Nu vor face nimic, marcând această perioadă cu excursii pe bani publici şi cu plagiate dovedite şi condamnate de lumea ştiinţifică.

Actuala guvernare, cu cârmaci compozitor la Ministerul Plângerii, atinge apogeul dezastrului. Refuzul aceloraşi lachei şi implicit al ministrului de a se implica concret şi eficient în gestionarea cetăţilor, face din complexul fortificat din Munţii Şureanu, un copil al nimănui, pasat prin intermediul hârtiilor de la o moaşă la alta, ca în final, copilul de suflet al naţiunii daco-române să rămână cu buricul netăiat, într-o agonie penibilă. Acesta este tabloul dezastrului, patronat de politicienii care s-au perindat la conducerea culturii româneşti.

Ce-i de făcut? Multe. Dar înainte de toate, trebuie pus capăt acestui sistem bolnăvicios, al acestei perindări a unor politicieni care promovează diletantismul şi neprofesionalismul. Amestecul politicului în cultură este unul nociv. Numirea pe criterii politice şi nu pe criterii de competenţă a funcţionarilor din cadrul Ministerului Culturii şi a reprezentanţilor din teritoriu, cârdăşia în administrarea fondurilor destinate protecţiei, restaurării şi cercetării vestigiilor, interesele personale ale adevăraţilor artizani ai acestui dezastru sunt tot atâtea putregaiuri care fac din cetăţile dacice un loc al deznădejdii.

Până când regulile arheologice de la noi vor fi ghidate de un plagiat, şi până când în fruntea arheologiei româneşti va trona un plagiator dovedit, soarta cetăţilor va fi pecetluită. Nu trebuie să ne aşteptam la altceva. Numai că, aşa nu se mai poate. Cuţitul a ajuns de mult la os.

Civilizații antice ale Europei temperate

Dr. Iosif Vasile FERENCZ

Argument

Civilizația dacică, fără nicio îndoială, a fost una remarcabilă, dovadă este și interesul deosebit care i-a fost acordat de către lumea științifică și de către publicul larg. Din păcate, ea este cunoscută astăzi mai ales datorită descoperirilor arheologice, dar și în acest fel a putut fi recuperat un mare volum de informații cu ajutorul cărora este posibilă reconstituirea, într-o măsură oarecare, a vieții comunităților umane din acea perioadă.

O altă sursă de informații pentru înțelegerea vieții unei populații este dată de comparația cu viața altor populații contemporane. Din acest motiv, credem că este util să prezentăm în paginile acestei reviste, pe parcursul mai multor numere, una dintre civilizațiile contemporane cu care dacii au intrat în contact în mai multe rânduri. Așa cum reiese și din titlul acestui material, este vorba despre celți.

CELȚII (XIV)

După ce i-am urmărit pe celții plecați din diferite zone ale Europei, în marea lor aventură, credem că este util să ne îndreptăm puțin atenția și asupra portului, așa cum este el cunoscut din izvoarele literare, arheologice și din reprezentările artistice. Vom încerca, așadar, să „aruncăm o privire" asupra aspectului și vestimentației celtice, în general, și asupra unor particularități ale podoabelor și pieselor vestimentare din aria răsăriteană a acestei civilizații.

Aspectul fizic, vestimentația

Nu credem că este necesar să detaliem aspectele referitoare la importanța costumului (a costumației) în cadrul fiecărei comunități umane. În legătură cu acest subiect au fost redactate numeroase studii. Subliniem totuși ideea că evoluția vestimentației se află în strânsă legătură cu istoria mentalităților și totodată cu aspectele economice ale vieții unor comunități omenești. Și bineînțeles că nu trebuie neglijată nici semnificația socială a costumației, dacă ținem cont că apartenența la o comunitate (care în anumite condiții istorice poate fi constituită din mai multe etnii) se poate reflecta și prin vestimentația membrilor ei.

Podoabele și accesoriile vestimentare au o importanță deosebită pentru o astfel de reconstituire și de cele mai multe ori le este caracteristică o valoare artistică de netăgăduit. Și nu în ultimul rând ele reprezintă sursa unor informații istorice, chiar dacă indirecte, și în privința proceselor tehnologice folosite, cu măiestrie, de diverși meșteșugari.

Izvoarele istorice, fie ele literare sau artistice, prezintă o imagine a bărbaților celți (în special a războinicilor) care, redată în puține cuvinte, ar suna în felul următor: ei sunt blonzi, adeseori poartă plete, bărbi și mustăți. Cu toate acestea, nu lipsesc nici imagini ale unor luptători bărbieriți. Pentru a ne forma o imagine reală asupra preferințelor vestimentare ale celților, trebuie să precizăm faptul că erau apreciate obiectele de îmbrăcăminte realizate din materiale viu colorate, în unele cazuri chiar brodate cu motive florale. Și, ca

Verigă de picior cu semiove mari, descoperită la Uroi.

descrierea să fie şi mai apropiată de realitate, cred că cel mai bine este să dăm cuvântul lui Strabon, care confirmă preferinţa pentru o vestimentaţie menită să impresioneze. El descrie portul „*…întregului neam, care se numeşte astăzi gallic şi galatic”* menţionând că „ …[*celţii*] *îmbracă sagum şi îşi lasă plete lungi…”* ; de asemenea, mai precizează că „*… folosesc pantaloni largi, iar în loc de tunici, poartă bluze cu mâneci răscroite, ajungând până din jos de pântece şi până la şezut…”*. În acelaşi loc aduce unele completări asupra personalităţii celţilor care ne susţin în demersul nostru de a contura imaginea generală a ţinutei vestimentare celtice. El observă că „*La simplitatea şi curajul gallilor se mai adaugă şi multă nechibzuinţă, lăudăroşenie şi dragoste de găteli”*. Descrierea este completată cu unele detalii privind locul si rolul podoabelor în cadrul vestimentaţiei: „*…într-adevăr, ei poartă podoabe de aur, cum sunt colierele din jurul gâtului, brăţările de la braţe şi de la încheietura mâinii, iar demnitarii îmbracă haine pestriţe şi cu ţinte de aur”*.

Pentru a ne forma o imagine reală asupra preferinţelor vestimentare ale celţilor, trebuie să precizăm faptul că erau apreciate obiectele de îmbrăcăminte realizate din materiale viu colorate, în unele cazuri chiar brodate cu motive florale şi care, alături de podoabe, oferă o imagine pitorească, veselă, a celor care le purtau. Această imagine contrastează în mod evident cu aceea a luptătorilor fioroşi care şi-au îngrozit adversarii pretutindeni pe câmpurile de luptă, dintre care unii obişnuiau să lupte dezbrăcaţi (gesati).

Moda

Cei mai mulţi dintre noi îşi închipuie că moda este caracteristică numai vremurilor contemporane. Realitatea este că multe dintre obiectele realizate şi utilizate de om au fost, încă din vechime, supuse transformărilor, perfecţionărilor, îmbunătăţirilor. Şi chiar şi atunci când forma unui obiect a rămas neschimbată, o gamă diversă de ornamente le-a modificat în permanenţă aspectul. Din această perspectivă, este ştiut că fiecare categorie de obiect de podoabă cunoaşte o evoluţie în cadrul modei unei anumite epoci, din momentul în care tipul apare şi până când atinge maxima popularitate, moment în care este larg răspândită. După o atare etapă, fiecare tip de podoabă dispare treptat din modă, pe măsură ce apar şi se impun altele noi într-un anumit areal, specific fiecărei categorii de obiecte.

Obiecte vestimentare caracteristice

Printre cele mai larg răspândite piese vestimentare şi care se regăsesc şi în descoperirile arheologice, se numără fibulele. Aceste piese reprezintă echivalentul „acelor de siguranţă” din zilele noastre. Rolul lor, în antichitate, era acela de a fixa anumite piese vestimentare. În general, construcţia unei astfel de piese este simplă. Se compune dintr-un resort, un arc, picior, ac şi portagrafă. Cu toate acestea, modul în care au fost împodobite unele dintre fibule le ridică la rangul de mici opere de artă.

Podoabe caracteristice

În legătură cu portul podoabelor, în general, s-a scris mult şi încă se mai pot spune multe. Nu este aici nici locul, nici momentul pentru a trata mai pe larg acest subiect. Însă, după cum s-a văzut, din literatura antică reiese fără echivoc faptul că celţilor le plăcea în mod deosebit să poarte asemenea piese. Brăţările şi verigile pentru gleznă sunt frecvente în descoperirile arheologice, tot aşa cum nelipsite sunt şi colanele. Despre acestea din urmă se poate spune că, în moda celţilor, erau podoabe specifice. În legătură cu ele, Henri Hubert remarca faptul că, după fibule, sunt cele mai reprezentative obiecte de podoabă ale celţilor. Este foarte probabil că ele reprezentau însemne ale prestigiului pe care îl afişau cei ce le purtau. Valoarea simbolică a colanelor, ca piese de podoabă în lumea barbară din antichitate, poate fi surprinsă dintr-un cunoscut citat din Cornelius Tacitus: “*Căpeteniile se bucură mai ales de darurile neamurilor vecine care li se trimit nu numai de unul sau de altul ci şi de obşte: cai buni, arme minunate, alămuri şi colane [...]* “.

Importanţa *torques*-urilor în antichitate reiese cu claritate şi din iconografie, pentru că cele mai numeroase dintre reprezentările unor personaje poartă colane.

Podoabe şi accesorii vestimentare specifice ariei estice

În general, întreaga arie în care s-a răspândit civilizaţia celtică se caracterizează printr-o reală uniformitate în ceea ce priveşte cultura materială. Privită însă cu un ochi critic, amănunţit, se pot distinge anumite

Propunere de reconstituire a portului în lumea celtică, în cea de a doua epocă a fierului, după E. Lessing, V. Kruta, Les Celtes, Paris 1982.

Fibulă (agrafă) din bronz ornamentată în tehnica „pseudo-filigranului", provenind de la Osijek, de pe site-ul: www.mdc.hr.

particularități zonale, care sunt puse de cercetători pe seama unor influențe din partea populațiilor cu care au venit în contact. Ca şi în alte părți, astfel de particularități pot fi surprinse şi între piesele de port şi podoabă. Dintre acestea, dorim să menționăm centurile ornamentale din bronz şi verigile pentru gleznă cu semiove mari.

Valoarea cronologică a pieselor de podoabă şi a celor cu rol în vestimentație

Aşa cum am remarcat, capriciile modei, care impun noi şi noi modele şi, implicit, scoaterea din uz a obiectelor de port şi podoabă, fac ca ele să reprezinte şi importante repere cronologice. Asocierea în complexe (locuințe, dar mai ales în morminte), a diferitelor tipuri de artefacte, între care podoabele şi accesoriile vestimentare, joacă un rol deosebit de important, le conferă importanță şi pentru determinarea cronologiei acelor complexe.

Cunoaşterea obiectelor de podoabă şi a celor cu rol în vestimentație, este un aport considerabil la reconstituirea unor secvențe ale oricărei civilizații din vechime şi bineînțeles că şi a celei celtice. Costumul specific al unei populații, cu accesoriile şi podoabele care îl însoțesc, reprezintă un element distinctiv şi poate constitui, alături de alte elemente caracteristice, un criteriu de separare al membrilor mai multor comunități care locuiesc în acelaşi timp, acelaşi teritoriu.

Aspectul vestimentar la celți, după site-ul: http://www.lost-civilizations.net/celtic-civilization.html.

Burebista şi Sarmizegetusa

La editura Saeculum a apărut cel de-al doilea volum dedicat cercetării istoriei Daciei şi semnat de Dan Oltean. ***Burebista şi Sarmizegetusa*** se constituie într-un adevărat manifest al luptei împotriva dogmelor şi a diletantismului în scrierea istoriei dacilor. De la prima sa lucrare de anvergură, Religia Dacilor, Dan Oltean s-a făcut remarcat ca un rebel al istoriografiei româneşti ca unul care nu contrazice doar de dragul contrazicerii, ci ca unul care cercetează minuțios şi îşi argumentează fiecare idee cu dovezi descoperite în urma unei munci impresionante. Prin intermediul metodei interdisciplinare (utilizând psihologia, sociologia etc.) este analizată activitatea lui Burebista ca tânăr rege, apoi ca rege al tuturor dacilor. Grație programelor de astronomie de ultimă generație a fost posibilă demonstrarea faptului că sanctuarele Sarmizegetusei redau în plan orizontal imaginea cerului (poziția planetelor) de la solstițiul de vară din anul 65 î. Hr. Imaginea de fondator al Sarmizegetusei al regelui Burebista este de asemenea demonstrată şi creionată cu argumente dintre cele mai competente în paginile acestei cărți de excepție.

Prezentă la lansarea cărții cercetătoarea Aurora Pețan sintetiza valoros esența acestei cărți de excepție:

„Odată cu cartea lui Dan Oltean a venit în sfârşit vremea curajului şi a a valorii în ramura cea mai oropsită a istoriografiei româneşti, cea a epocii dacice. Dan Oltean spune în cartea sa ceea ce alții nu au îndrăznit până acum să spună, construieşte ce alții nu au fost în stare să construiască şi cercetează ceea ce alții ar fi putut, dar nu au vrut să cerceteze. Şi dincolo de toate acestea, desțeleneşte drumurile pe care le-au încălcit istoricii din perioada apusă a comunismului şi pe care istoricii de astăzi continuă să le încurce şi să le blocheze. Cei ce sperau ca o astfel de carte să nu apară niciodată, să se pregătească: odată cu cartea lui Dan Oltean vin vremuri noi. Şi, sperăm, acesta este doar începutul."

Muzeele României la răscruce

Vernisarea unei expoziții de excepție la muzeul Brukenthal din Sibiu

Dr. Iosif Vasile FERENCZ

Pe parcursul celei de a doua jumătăți a secolului XX, muzeul de istorie şi-a făcut simțită prezența în peisajul cultural al fiecărui municipiu – reşedință de județ.

Expozițiile permanente ale tuturor acestor instituții prezentau în mod obligatoriu momentele considerate a fi cele mai importante din întreaga istorie a întregii țări. În acest fel, ele se adresau cu predilecție elevilor care, astfel, puteau să îşi completeze cunoştințele acumulate în şcoală. Ele slujeau perfect ideologiei acelor vremuri.

În paralel, în anumite localități am mai fost obişnuiți şi cu un alt fel de muzee. Mă refer aici la casele memoriale sau micile colecții de importanță locală, de multe ori adunate prin truda unor personalități locale.

În ultimii ani, schimbările şi transformările înregistrate în cadrul societății româneşti au atins şi muzeele. Deşi depozitare ale unor colecții remarcabile, multe dintre muzee au supraviețuit cu greu de la un an la altul, uneori fără căldură, alteori fără curent electric. Rezultatul a fost că s-au degradat continuu clădirile, expozițiile au fost descompletate şi a fost înregistrată dispariția unor obiecte de mare valoare.

Pe acest fond, nevoia de schimbare, de înnoire se simte tot mai acut şi multe dintre muzee au început reorganizarea

Muzeul Brukenthal este fără nicio îndoială una dintre cele mai cunoscute instituții de profil din România. Cartea sa de vizită îl recomandă atât în ceea ce privește vechimea, cât și bogăția, diversitatea și valoarea colecțiilor pe care le reunește. Cu toate acestea, ani de zile, asemeni celorlalte muzee din țară, a etalat expoziții prăfuite, organizate după principii învechite. De curând însă, lucrurile au început să se schimbe. Colecția de monumente din piatră a fost reorganizată și expusă pe baza unor concepte moderne. Vizitatorul poate acum să viziteze *lapidariul* precum și o colecție de arme de foc și arme albe din Evul Mediu și din epoca modernă. *Casa Altemberger*, clădirea în care a funcționat cândva primăria orașului și care azi adăpostește secția de istorie a muzeului Brukenthal, a vernisat o nouă expoziție.

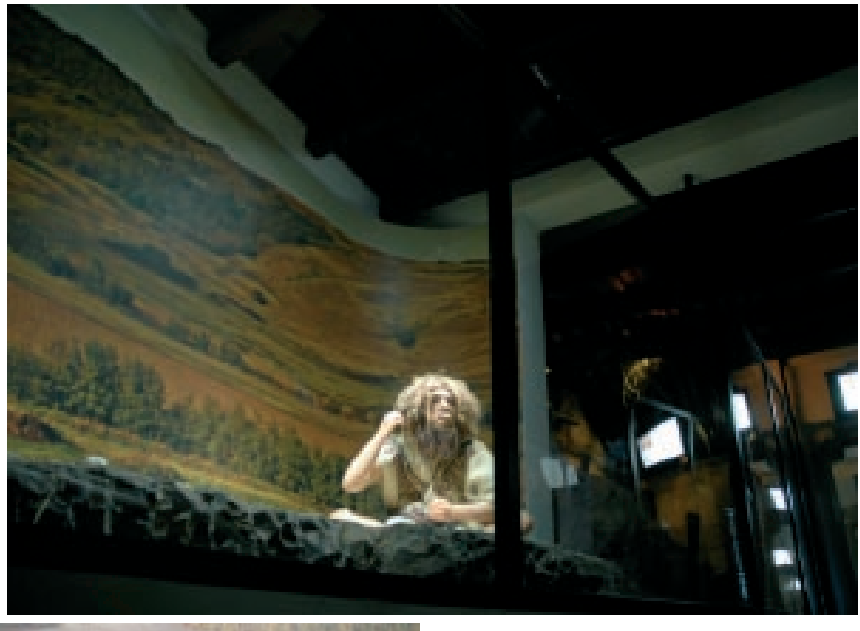

Capitala culturală a Europei, în anul 2007, Sibiul a găzduit pe parcursul acestui an numeroase evenimente. Nu suntem în măsură să realizăm o ierarhie a lor și nici nu cred că s-ar putea face. Organizatorii au oferit publicului o gamă cât se poate de vastă, de variată și toate manifestările s-au desfășurat la un înalt nivel, fie că ele au fost artistice, științifice sau au avut conotații spirituale.

Întorcându-ne la tema preambulului nostru, vă propun să ne îndreptăm cu toții atenția, în rândurile care urmează, asupra unui eveniment cultural care a avut loc la sfârșitul lunii octombrie, la Sibiu.

Organizatorii ne propun o alt fel de abordare decât cele cu care am fost obișnuiți până acum. Expoziția este adresată publicului larg și încearcă să introducă vizitatorul în ambianța unor interioare care reconstituie viața cotidiană în diferite epoci istorice, din aria geografică în care este situat Sibiul. Încă din prima sală intrăm într-

un „tunel al timpului" care începe în îndepărtatul paleolitic. Omul locuieşte în peşteră şi în jur facem cunoştinţă cu uneltele sale obişnuite, aşa cum le cunoaştem din descoperirile arheologice. La numai un pas distanţă pătrundem într-o altă epocă, neoliticul, unde organizatorii ne oferă reconstituirea unei locuinţe, dar şi a unor instalaţii specifice epocii, cum este cuptorul pentru ars ceramica. Obiectele arheologice sunt integrate foarte bine în ambianţă, putând fi înţeles rolul lor în viaţa cotidiană.

Epoca bronzului şi prima epocă a fierului etalează obiecte de mare valoare. Este reconstituit un depozit de obiecte de bronz precum şi panoplia specifică războinicilor acelor vremuri, dar nu lipsesc nici piesele de podoabă şi ceramica.

Un alt moment important reprezentat în cadrul expoziţiei este epoca Regatului Dac. Aici, organizatorii ne propun să vizităm un turn-locuinţă. Aşa cum este bine cunoscut, în urma cercetărilor arheologice în cetatea dacică de la Tilişca, au fost identificate şi două astfel de edificii. Piesele originale mobilează structura şi se integrează bine în peisaj.

Părăsind spaţiul profan al locuinţei aristocratice, pătrundem în universul sacru şi plin de mister al unui sanctuar cu coloane de lemn ridicate pe plinte din piatră şi încercăm să înţelegem universul spiritual al dacilor.

Un alt moment surprins de organizatori este casa romană din timpul provinciei, unde amănunţimea reconstituirii merge până la cele mai mici detalii. Iar călătoria se încheie în ambientul unui dormitor medieval din care nu lipseşte focul din şemineu şi nici superbul pat cu baldachin.

Noul concept al expoziţiei vernisate la Sibiu aduce un suflu necesar în peisajul muzeografic românesc. Propune standarde diferite de cele cu care am fost obişnuiţi. Dacă ar fi să-i schiţăm în doar câteva cuvinte principalele trăsături, ar trebui să remarcăm că este acordată atenţie istoriei locurilor din care sunt extrase secvenţe reprezentative.

Vizitatorul are parte de o „poveste", de o naraţiune vizuală clară şi coerentă în care se împletesc reconstituirile şi piesele originale. Explicaţiile obiectelor sunt prezentate discret iar informaţiile suplimentare sunt oferite prin intermediul unor monitoare montate în fiecare sală.

Importanţa evenimentului trebuie privită însă şi dintr-o altă perspectivă. Momentul ar trebui să fie unul hotărâtor pentru muzeografia românească. Cu această expoziţie se deschide un nou drum pe care vor trebui să păşească şi alte instituţii din sistem.

Mesajul transmis de sibieni este că se poate. Viitorul este al afirmării personalităţii fiecărei zone şi muzeul va trebui să se integreze în peisajul cultural. Echipa de la Brukenthal ne dă astăzi o lecţie, ne predă un curs de bună organizare, de mobilizare şi de eficienţă. Rămâne ca viitorul să arate dacă am reuşit să înţelegem mesajul transmis, dacă am trecut examenul şi cu ce calificative. Până atunci nu ne rămâne decât să îi felicităm.

În exclusivitate pentru Dacia Magazin, directorul general al muzeului Brukenthal din Sibiu, prof. dr. Sabin Adrian Luca a remarcat că această expoziţie este un eveniment de excepţie, ea constituindu-se în primul proiect de o asemenea anvergură în România, menit să pună în valoare patrimoniul cultural naţional. Pentru realizarea lui au fost utilizate tehnici şi concepte din perspectiva muzeotehnicii şi a abordării principiilor muzeisticii moderne. Este rodul muncii unei întregi echipe, compusă din istorici, restauratori, dar şi stilişti, artişti plastici şi specialişti cu diferite specializări, iar întreaga expoziţie se constituie parte integrantă dintr-un program vast de integrare a muzeului sibian într-un viitor şi veritabil circuit turistic european.

„Crede și... NU cerceta !?..“

Prof. Timotei URSU

Într-un număr anterior al DACIEI MAGAZIN (45; august 2007) a apărut un articol entuziast al d-lui Florin Drăghiciu, publicat drept contribuție la omagiul pe care actuala cercetare pluridisciplinară îl aduce cu fiecare nouă descoperire universului cultural-științific al geto-dacilor (sau mai exact spus: al *DACILOR*, așa cum ni se dezvăluie acesta, tot mai mult și mai complex, prin intermediul sanctuarelor-relicve; facem această *distincție* cu precauția necesară nu pentru a redeschide ampla dispută “*daci sau geți sau și-una-și-alta*?”, ci pur și simplu pentru că - în actuala etapă - studiul pluridisciplinar s-a

KOGAION (XI, part of X) ***20 oct 1985, 12:59 p.m.*** *Copyright Timotei Ursu, 1985, 2005*

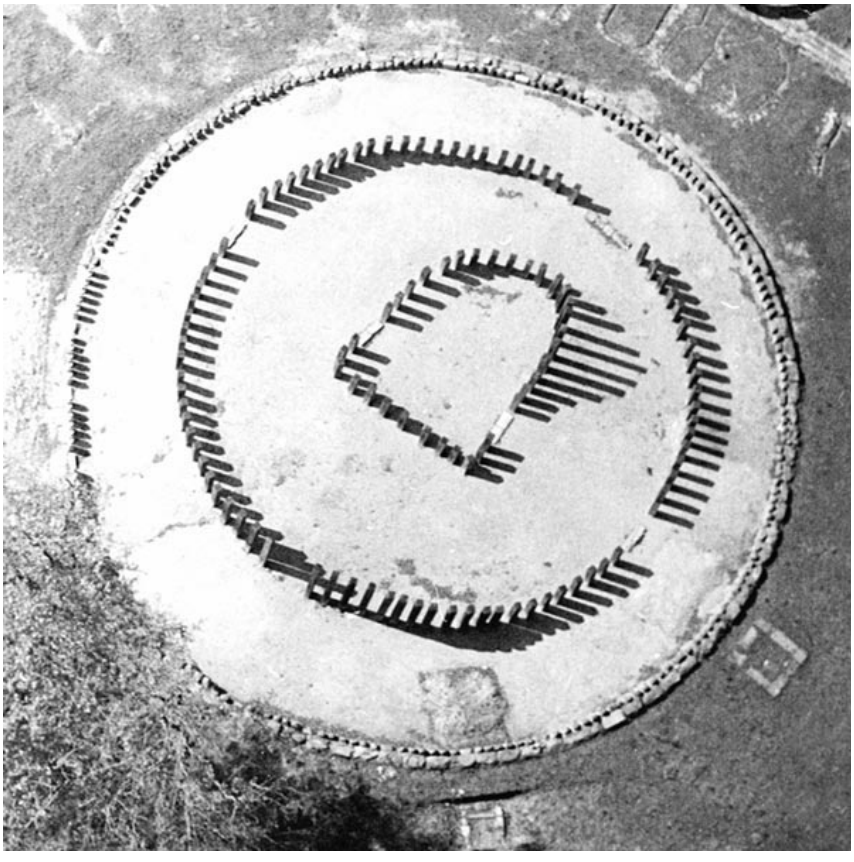

KOGAION ***(Bird Eye on The** Great Round Sanctuary,* ***East to West)***

aplecat prevalent asupra relicvelor din zona istorică şi geografică atestată ca "dacică"; extinderea acestor cercetări va contribui în viitor, cu siguranță, şi la clarificarea disputei amintite...).

Articolul semnat de dl. Drăghiciu ("*FASCINANTUL CALENDAR DE LA SARMIZEGETUSA REGIA"*) are în demersul său doar meritul incontestabil al entuziasmului personal demonstrat prin lecturarea pasionată, cred eu, a unei cărți apărută în urmă cu aproape trei decenii, "*Calendarul de la Sarmizegetusa Regia*" (Ed. Academiei, 1980); cartea prezenta, *atunci*, tentativa de interpretare matematică a formulelor numerice din sanctuarele rotunde de la Dealul Grădiştei, acțiune destul de inedită, efectuată *atunci* de Şerban Bobancu şi Cornel Samoilă (cu un bun, instructiv capitol de încadrare istorică scris de Emil Poenaru).

Nu sunt puțini cercetătorii, inclusiv arheologi, care au acordat o atenție specială evidentelor "mulțimi numerice", posibil (sau probabil) corespondente, indicate de piesele constructive ale sanctuarelor. Înşişi primii "săpători calificați", universitarii D.M. Teodorescu şi Constantin Daicoviciu, sugerau ideia unui posibil calendar înscris în ciudățenia construcției Marelui Sanctuar Rotund; profesorul universitar Gh. Chiş de la Cluj, efectuând primele interpretări astronomice la terasele sanctuarelor, atesta şi el (1959-1960) o astfel de posibilitate, fără a mai apuca să întreprindă un studiu propriu-zis. Georges Charičrre, un cercetător francez, "cutează" o interpretare îndrăzneață (vezi *G.Charičrre*, în *Bulletin de la Société Préhistorique Française, LX, 1963, nr.7-8)* şi chiar arheologul Hadrian Daicoviciu încearcă o voioasă interpretare proprie (vezi *H.D., DACII, Bucureşti 1972, pg.295-302)*, urmat de mult mai analiticele tentative ale lui Ioan Rodean *(GRAIUL PIETRELOR DE LA SARMIZEGETUSA, Buc. 1980)* şi cartea amintită mai sus, cea a colectivului Bobancu din Braşov.

Toate aceste tentative au meritul de bază de a fi detaşat fundamental imaginea sanctuarelor din pseudo-statutul de "locuri cultuale primitive de sacrificiu" şi de a le fi apropiat de interpretarea pluridisciplinară; dar, de asemenea împreună, păcătuiesc printr-o eroare pe cât de involuntară, pe atât de neplăcută: la data la care au fost întreprinse acele tentative, *nu se cunoştea încă numărul exact* al "mulțimilor numerice" (grupurilor de piese) din sanctuare, *luate în calcul*. Dacă pleci de la o premisă greşită, rezultatul nu poate fi altfel decât eronat. Nici astăzi acest număr nu este pus în valoare – arheologic - absolut definitiv; iar noi săpături pot releva date indedite; dar – cel puțin în ce priveşte sanctuarele rotunde de la Dealul Grădiştei – există astăzi unele certitudini numerice care permit exersarea unor *ipoteze* cu mult mai multe şanse de reuşită. (Cei interesați într-un raport arheologic corect, redactat cu remarcabilă profesionalitate şi... *la zi,* trebuie să-şi procure - între alte surse de informare - valoroasa carte SANCTUARELE DACIEI, alcătuită de buna cunoscătoare a ultimelor trei decenii de cercetări aplicate acestui aspect, arheologa Adriana Rusu-Pescaru; cartea - editată sub sigla ACTA MUSEI DEVENSIS 2005, a apărut recent, la Deva)

În fapt, ceea ce s-a întâmplat în urmă cu trei-patru decenii este un "renghi" pe care l-au jucat primelor interpretări săpăturile inerent incomplete, de până în 1978-1979. Atunci şi după 1980, un nou "val" de arheologi (între aceştia: Ioan Glodariu, Eugen Iaroslavschi, Adriana Rusu, şi – fireşte ! - directorul şantierului arheologic de la Dealul Grădiştei, Hadrian Daicoviciu), au primit sarcina efectuării unei "reconstituiri" a celor două terase – a X-a şi a XI-a – angajând serioase eforturi pentru descoperirea unei largi rețele de ziduri şi vestigii; noile săpături au pus în valoare o serie de realități ignorate de săpăturile anterioare. Revelator, dacă noile cercetări au reconfirmat la marele Sanctuar Rotund "mulțimea numerică" de 104 blocuri în *brâul de andezit exterior,* Cercul A, şi a

grupelor de andezit ale Cercului B: 30 x (6+1), sau a formulei numerice a Absidei Centrale (21 stâlpi + 13 stâlpi), în ceea ce priveşte componenţa cercului C - socotit de tentativele "calendaristice" anterioare ca având un "productiv" număr total *de 68 stâlpi!* –s-a dovedit, fără putinţă de tăgadă, că acesta a cuprins *patru grupe numerice relativ inegale de stâlpi: 20+22+21+21,* despărţite prin patru praguri de lespezi. Chiar dacă această modificare, constând într-o "înghesuire evidentă", punea în dificultate unele interpretări "constructive" potrivit cărora stâlpii n-ar fi avut altă menire decât susţinerea unui acoperiş, ea a anulat fără replică toate interpretările numerice anterioare al căror "miez" îl constituia formula de 68 stâlpi ai Cercului C (socotit "cheie" a raportării numerice "104" la mulţimea cu structură sexagesimală "180"!...).

Trebuie să precizăm că *în teren,* în formula reconstituită prin 84 stâlpi de lemn (al căror profil în secţiune a putut fi reconstituit după urmele de arsură clar marcate în sol, dar nu şi înălţimea acestora – de aici sugestia de "înălţime sinusoidală deschisă" aplicată de arhitectul acţiunii de reconstituire, Cistian Călinescu!) – ei bine, cel ce examinează atent cele patru "grupe" de stâlpi va avea surpriza să totalizeze numai... 83. Un "stâlp" – mai exact: urma de arsură a unui stâlp! – din grupa "20" (vezi imaginea aeriană a sanctuarului), a fost "sărită" la implantarea *replicilor actuale din lemn* şi acoperită, pentru a se conserva "in situ" - arheologic vorbind - forma descoperită, tipică, a urmei de arsură. Aceşti stâlpi – ca şi cei 34 ai "Absidei" din centrul sanctuarului - au ars, fie într-un incendiu al "năvălitorilor romani" (cum s-a afirmat şi s-a tot repetat, cam fără nicio dovadă elocventă), fie ca măsură anterioară de precauţie împotriva "descoperirii secretelor cultuale", adică într-un posibil incendiu declanşat de înşişi servanţii acestor sanctuare-calculatoare.

Asta nu înseamnă nici pe departe că tot efortul întreprins de anteriorii cercetători (în special Ioan Rodean şi colectivul Bobancu) trebuie aruncat deoparte. Dimpotrivă, o serie de sugestii ale lor constituie - ca... fuşteii unei veritabile scări! - elemente de referinţă sau de sugestie pentru cercetările ulterioare, care au beneficiat doar de o *mai completă informaţie numerică,* relevată arheologic. Aceasta este dialectica firească a cercetării ştiinţifice. Între aceste cercetări ulterioare, de după 1982, care au beneficiat de un aport arheologic substanţial, menţionez propriul meu studiu ("*Sistemul Numeric Geto-Dac şi Modulul probabil de lungime"*, AOS, 1983–1984), apoi cercetările paralele de studiu arheo-stronomic ale prof. univ. Florin Stănescu (1986–2001) precum şi alte merituoase tentative de interpretare (una dintre acestea apărută - regretabil - pe Internet, *nesemnată,* în urmă cu trei ani!... A cui o fi?!). Cunoaşterea integrală a celor vreo cinzeci de ani de tentative de interpretare pluridisciplinară este mai mult decât binevenită nu pentru epolarea de vanitoase merite, ci obligatoriu în favoarea stimulării unui studiu cât mai aprofundat, de către noi forţe, pentru constituirea unui elocvent tablou al interpretării pluridisciplinare. Deviza acestor studii şi iniţiative trebuie să fie: *"Documentează-te şi cercetează, pentru a putea CREDE!"*

La polul opus se situează erorile. Una dintre acestea a provocat-o - involuntar desigur, dintr-un fel de entuziasm pripit – Florin Drăghiciu. Publicarea articolului său de către redacţia DACIEI MAGAZIN face parte dintr-o salutară politică de stimulare a interesului pluridisciplinar al unor cercetători care nu sunt limitaţi de chingile tradiţiei arheologice clasice. Dacă Drăghiciu s-ar fi referit la cartea apărută în 1980 ca la o reală treaptă în istoria acestui tip de studiu (matematico-informatic) şi dacă ar fi oferit examinării generale propriile sale ipoteze şi concluzii, chiar dacă acestea ar fi şchiopătat, obiectivul pozitiv al publicării ar fi fost întregit. Din păcate, Drăghiciu – fără a cunoaşte nici situaţia reală din teren, nici bibliografia de specialitate apărută între timp – se rezumă la citarea, cu încântare, a unor concluzii – repet! – depăşite anulativ de rezultatele obiective la care s-a ajuns *după conceperea cărţii colectivului Bobancu.* S-au emis acolo şi ipoteze care, în principiu, stau în picioare (aceea a unui posibil "secol dacic" egal cu numărul blocurilor de andezit din Cercul A, 104; probabilitatea că sacerdoţii de la Dealul Grădiştei – probabilul complex *cultual-ştiinţific* Kogaion? – operau cu două calendare, unul de "104" ani şi altul, mai subtil şi mai exact, rezervat iniţiaţilor; etc.). Dar totodată, pradă aceluiaşi entuziasm... infidel, autorul articolului reiterează şi inexactităţi care riscă, prin repetiţie, să creeze în mintea (şi în fişierele!) altor virtuali cercetători foarte periculoase raportări: eronate. Am să iau doar câteva exemple. Dacă afirmaţia (inexactă) că acel "complex

Costesti-Cetăţuie PHOTO Timotei Ursu (Copyright T.U., 1985, 2005)

de sanctuare" se află pe "*trei terase succesive"* este automat compromisă prin cunoaşterea cvasi-generală a faptului că sanctuarele dacice de la Dealul Grădiştei acoperă doar *două* (terasa X şi terasa XI) din cele douăsprezece *"terase succesive"* puse în valoare acolo prin săpături arheologice exhaustive, repetarea supoziţiei absolut nedocumentată, pur fabulativă, că Burebista şi-ar fi stabilit "reşedinţa regală aici, lângă marele Preot" (!?) – ne obligă să reamintim cititorilor că niciun rege dac, nici măcar Decebal aflat sub încercuirea legiunilor romane, *n-a utilizat spaţiul cultual* al presupusului Kogaion pentru activităţile domestice, militare, comerciale şi administrative pe care le presupune o capitală: nu există *absolut nicio dovadă materială* pusă în acest sens în valoare prin săpăturile arheologice din incinta "cetăţii" şi incinta "sacră" de la Dealul Grădiştei, şi nici vreuna credibilă în *izvoarele scrise*, atâtea câte există... Apoi, pe de o parte lăudând (aprioric şi doar pe baza unei lucrări depăşite) "geniul" dacilor, constructori ai "*acestui (?!) fascinant calendar de la Sarmizegetusa*", a începe o pledoarie pro-dacică productivă prin cufundarea lor – desigur involuntară, dar minimalizantă - în fraza "*Măsurarea timpului a preocupat orice popor antic care avea..* (atenţie!) ..**un minim necesar al civilizaţiei" (**?!!) este un procedeu contraproductiv. Să ne înţelegem: chiar dacă peste câteva fraze mai încolo dl. Drăghiciu o ..."drege", afirmând că strămoşii noştri daci "*aveau de mult acel nivel de civilizaţie* (cel minim?!!..) *capabil să creeze un calendar fascinant*", etc., buna sa intenţie este cu evidenţă minată de pornirea de la un... nivel minim! D-sa preia, de bună credinţă, informaţii din cartea apărută cu trei decenii în urmă, nesesizând că unele aprecieri de acolo sunt evidente exagerări: acreditarea ideii că dacii ar fi posedat un calendar cu..." *o întârziere de 38.88 secunde la 2275 ani"* (deci o "întârziere" de 1,8 secunde într-un *secol dacic de 104 ani!!)* este absolut egală cu... utilizarea valorii 68 în locul celei de 84; sau – ca să extindem cercul "fabulaţiilor" care au făcut carieră, dar s-au dovedit în timp inexacte, de pildă: cu repetarea obsesivă, "din auzite" a concluziei că vechii maiaşi ar fi utilizat un calendar diferit de cele ultramoderne de astăzi, cu doar... 0.000002!...

În fond, articolul d-lui Drăghiciu are o intenţie pozitivă şi doar un "accent" (dar ce accent!) greşit. Sunt de salutat toate articolele care readuc în discuţie, critic, ipoteze emise în timp, fie la noi, fie prin lumea largă. Reiterarea acestora **stimulează**, direct sau indirect, spiritul de investigaţie de care are atâta nevoie istoria noastră veche; condiţia de bază rămâne însă aceea de a prezenta acele ipoteze drept ceea ce ele sunt de fapt: IPOTEZE ale unui anumit moment dat, şi nu *axiome ştiinţifice.*

Iată, această întâmplare poate genera ea însăşi startul în goana pasionantă pentru adevăr, înscrierea în competiţie a mai multor cercetători: în *cât* şi *cum* modifică datele noi (asupra sanctuarelor) mai vechile tentative de descifrare a unui "calendar al Kogaionului"? Eu însumi am tot trudit şi măsurat şi calculat de-a lungul acestor trei decenii, decenii de relative certitudini dar şi de chinuitoare întrebări. Am ajuns la concluzia (doar a mea, pentru moment!) a unui extraordinar sistem numeric exersat la Dealul Grădiştei: exersat nu de... noi, ci de constructorii minunaţi ai sanctuarelor. Inclusiv în tentativa de descifrare a unui calendar, am propus *ipoteza* – rezultată numeric – că e "încifrat" un calendar *util* (profan; "civil") cu un "secol" de 104 ani, de câte 365 zile fiecare, şi care la sfârşitul fiecărui sfert de secol dac opera, probabil, o "amortizare" adăugând... 10 de zile (de sărbătoare?!), perioadă bine descrisă de Hecateu când vorbeşte despre reîntoarcerea periodică a lui Apollo la "Templul Boreazilor". *Amortizarea* ar fi vizat, cred, împlinirea unui "Secol Dac al Iniţiaţilor", de exact... 38 000 zile. Ca să mă refer doar la evidenţe: vezi totalul pieselor componente ale Absidei, 34 stâlpi plus patru lespezi-prag (care patru lespezi puteau servi şi la... *intrat în Absidă*; dar şi la... *numărat*!) La acest posibil "Secol al Iniţiaţilor", unul de surprinzătoare exactitate - dacă o mai largă verificare a ipotezei confirmă asta! - am ajuns nu numai prin analogii, ci şi prin câteva "cărări numerice" indicate de înseşi sanctuarele. Nu-mi pot îngădui să insist asupra altor amănunte, pentru a nu se interpreta anapoda intenţia articolului meu: nu o anume competivitate frustrată m-ar împinge să critic "reluarea" ipotezei grupului Bobancu! Dimpotrivă, trebuie să spun limpede că, în 1981, tocmai lecturarea acelei cărţi (alături de cele ale lui Hawkins, A.Thomm , Hadrian Daicoviciu şi alte câteva...) m-a "împins" în cercetarea pluridisciplinară; ideea *secolului* de 104 ani nu este a mea, ci o sugestie pe care am preluat-o inclusiv din cartea cu pricina; tot aşa cum la ipoteza "*mileniului* de 10404 ani" am ajuns prin sugestia grupării de 520 ani în... calendarele central-amerindiene. Ei, după toate astea: cine ridică mănuşa?!...

Este în afară de orice îndoială că la Dealul Grădiştei (Kogaion?) ne aflăm în faţa unei pagini de "pre-informatică", în faţa unei dovezi indubitabile de antice performanţe matematice şi astronomice socotite până nu de mult doar "entuziaste exagerări" ale unui Iordanes... Sanctuarele de pe terasele X şi XI sunt "citite" astăzi de fiecare vizitator prin raportare la propriul său nivel de cunoaştere, de cuprindere: atâta *înţelege*, atâta *vede*!... Dar pe cei care ar dori să *cuprindă mai mult*, util e să-i deprinzi cu adevărurile acelui "mai mult"; cu adevărurile, cu răspunsurile verificabile, cu întrebările la care încă nu se cunoaşte cu certitudine răspunsul, cu invitarea în efortul de a-l găsi; şi – cu certitudine! – nu prin reiterarea erorilor de odinioară, oricât ar părea acelea de atrăgătoare.

Suntem într-un timp şi la un nivel al înfruntării ştiinţifice în care avem nevoie de *colaboratori,* de *reali competitori*; nu de spectatori epataţi şi nici de aplaudaci.

Supraviețuiri din vremea băștinașilor în lumina cercetărilor arheologice și etnologice

Pamfil BILȚIU

Cercetătorii etnologi au fost multă vreme rezervați în privința studierii, din perspectivă istorică, a culturii populare, în care să se sprijine pe descoperirile arheologice, cu toate că o serie de aspecte, printre care obiceiurile agrare, cele de înmormântare, cele legate de naștere, cel puțin prin o parte dintre elementele lor, pot fi studiate din perspectivă istorică.

Ceremonialul funebru a conservat până astăzi o serie de ritualuri care, raportate la cercetările arheologice, ne întăresc convingerea că nu pot fi rupte de cultura şi mitologia strămoşilor. Capătă importanță pe această linie, mai întâi, înmormântarea defunctului cu uneltele de care s-a slujit în timpul vieții.

Cercetările noastre, efectuate într-o micro-zonă situată pe Valea Someşului – cuprinzând localitățile Fărcaşa, Sălsig, Ulmeni, Țicău, Tămaia, Sârbi – ne-au edificat în privința respectării ritului înmormântării cu uneltele defuncților, mai cu seamă dacă au fost meseriaşi. Acestora li se puneau în sicriu foarfecele (dacă a fost croitor), ciocanul (dacă a fost fierar sau cizmar), securea (dacă a fost lemnar).

Trebuie să subliniem că înmormântarea cu unelte este de largă răspândire în folclorul nostru. Simion Florea Marian menționează că, lângă defunct, „trebuie să se puie şi toate obiectele acelea care cred că îi sunt de neapărată lipsă în cealaltă lume". Tot el mai arată că la ciobani li se punea fluierul cu care cântau la oi şi care ne aminteşte de motivul ultimei dorințe a ciobanului mioritic de a fi înhumat cu acest instrument ciobănesc de cântat.

În lucrarea sa binecunoscută *Înmormântarea la români*, ritul este atestat în mai multe regiuni ale țării, precum Bucovina, Moldova de Sud, Munții Apuseni, Banat.

În folclorul altor popoare, de asemenea, este larg răspândit acest rit funerar. Se pare că cea mai veche referință pe care o avem ne-o furnizează Homer în *Odiseea*: umbra lui Elphenor îi cerea lui Ulisse în infern să-i facă datina de înmormântare, construindu-i un mormânt la marginea mării şi împlântându-i vâsla la cap, semn al îndeletnicirii sale, ceea ce Ulise îi îndeplineşte când ajunge în patria de baştină a fostului său ortac.

Aşa cum arată Dumitru Protase, ritul era generalizat în ritual funerar la daci şi la daco-romani. În gropile strămoşilor s-au descoperit o serie de ustensile, diferite ca formă şi utilizare, aruncate ritual, printre care: strâchini, ulcioare, căni, vase cu picior, modelate cu mâna sau lucrate la roată, ceea face dovada că roata olarului era binecunoscută de către daci. Sunt importante de semnalat armele şi ustensilele de metal de trebuință curentă: cuțite de fier, sferdere, nicovale, seceri, dar şi lănci de fier, pumnale, săbii etc.

Înmormântarea este edificatoare, mai întâi în privința credinței în continuarea vieții dincolo de mormânt. Aşa cum arată Dumitru Caracostea, niciodată omul nu s-a împăcat cu ideea că existența lui se mărgineşte la scurta limită a câtorva decenii. Cercetările, arată el, ne conving că generațiile au privit moartea sa ca o dăinuire dincolo de hotarele vieții, deci ca o dezvoltare. Exploatarea primitivilor şi cercetările arheologice confirmă aceasta.

Se ştie că un element de căpetenie al religiei strămoşilor geto-daci era credința în nemurire. Strămoşii credeau că nu dispar după moarte, ci îşi continuă viața, în cer, după moarte, alături de zeul suprem Zamolxis, după cum arată şi Herodot. Ceea ce este mai important de subliniat este aici problema continuității unor elemente de cultură spirituală la poporul nostru. Această credință mai este vie şi astăzi şi este răspândită pe un amplu teritoriu daco-român. Riturile de înmormântare o argumentează cu limpezime. În Moldova şi Țara Românească, săpunul cu care s-a spălat mortul, pieptenele cu care s-a pieptănat, acul cu care şi-a cusut hainele se pun în sicriu cu defunctul, ca să aibă pe lumea cealaltă săpun de spălat, pieptene de pieptănat sau ac cu care să-şi coase hainele când i se vor rupe, arată Simion Florea Marian.

Cercetările noastre asupra riturilor de comemorare a morților din Țara Lăpuşului – care poartă denumirea de moşi şi care cuprind cinci cicluri anuale: Florii, Paşti, Rusalii, Arhanghelii Mihail şi Gavril, Crăciun, sărbători la care morții sunt comemorați – ne edifică în ceea ce priveşte continuarea vieții după moarte, pomenile având funcția de revigorare şi întreținere a vieții celor de dincolo, dar şi în credința posibilității revenirii mortului în chip de strigoi. De altfel, în această zonă, cei dispăruți nu sunt denumiți morți,

ci mutanți, iar una dintre formele orale rostite în cadrul ceremonialului este „*Dumnezeu să ierte pă ci mutaț*" sau „*pă tăț' mutați*".

Înmormântarea cu unelte nu poate fi desprinsă de credința strămoșilor în efectul magic al metalului, dacă avem în vedere înmormântarea cu ustensilele din metal prelucrat: fier, argint, bronz etc. Intensitatea practicării ritului întăreşte această convingere. Mircea Eliade subliniază caracterul de sacralitate al metalelor, care le este atribuit încă din zorii civilizației, o sacralitate telurică, dat fiind faptul că ele aparțin Mamei-Pământ, iar fierarii erau venerați şi temuți, alături de vrăjitori şi magicieni.

Am putea considera şi această credință ca o moştenire autohtonă, dacă avem în vedere ceea ce spune I. A. Candrea: toate aceste credințe în puterea apotropaică a metalului sunt comune tuturor românilor de dincoace şi de dincolo de Dunăre şi sunt foarte vechi. Le găsim aproape identice la toate popoarele din Europa şi, în parte, şi la cele din celelalte continente.

În riturile de înmormântare la români este larg răspândită şi spargerea ritualică a unui vas de lut de sicriul celui dispărut la scoaterea lui din casă. Datina a fost atestată la români pe un spațiu întins ce cuprinde Transilvania, Muntenia şi unele zone ale Moldovei.

Cercetările arheologice arată că, în timpul incinerării defunctului, a avut loc un banchet funebru de la care au rămas în mormânt vase sparte din care ospătaseră participanții la ceremonialul funebru. Considerăm că ritul spargerii ritualice a vasului la scoaterea mortului este o continuare a celui al strămoşilor, dacă avem în vedere că vasul este de ceramică, iar la baza lui stau credințele în magia cioburilor aducătoare de noroc, vie şi astăzi în folclorul nostru. Gh. Ciauşeanu ne edifică asupra credințelor şi în alte rosturi ale cioburilor de vase, care li se jertfeau şi râurilor pentru a nu mai cere victime omeneşti.

Aşa cum ne arată cercetările, către mijlocul şi sfârşitul primei vârste a epocii halştatiene, ritul predominant de înmormântare era al înhumației. Către mijlocul şi spre sfârşitul primei vârste a fierului, situația se schimbă, iar geto-dacii trec la incinerație. Ambele firme au la bază vechi credințe în continuarea vieții dincolo de moarte. În cazul înhumației se credea că omul trece în lumea de dincolo cu trup cu tot, că omul merge la un zeu subpământean, iar în cazul incinerării se credea că omul se ridică către aştri prin fum şi cenuşă. Nu putem rupe ritul incinerării defunctului de vechile credințe în efectele purificării prin foc şi ardere, aceasta fiind o condiție a integrării omului în cosmosul spre care credea că se ridică.

Focul este unul dintre elementele fundamentale în toate sistemele cosmogonice, manifestat sub formă de flacără, căldură şi lumină. La toate popoarele, focul simbolizează viața, puterea regeneratoare şi purificarea.

Dacă avem în vedere atât de frecventa lui utilizare pe întregul teritoriu al Daciei, ajungem la concluzia că a lăsat urme în cultura populară românească. Desigur, astfel de reminiscențe nu au fost studiate. Sistemul de priveghere a mortului din Vrancea, în cadrul căruia se aprind focuri, când chiperul, un personaj mascat, joacă în jurul focului, iar cel care conduce ceremonialul ține în mână un lemn aprins, dacă avem în vedere că se mai practică doar în acest spațiu, ritul ar putea fi considerat ca o reminiscență de la strămoşii noştri daco-geți.

În contextul acestui ceremonial complex de priveghere a mortului din Vrancea, înregistrăm şi petreceri, la care se bea, se mănâncă şi se joacă, ele fiind destul de exuberante, aceasta fiind ultima petrecere a celui mort cu cei vii. În timpul petrecerii, cel care conduce ceremonialul caută să-i arunce pe participanți în foc. Considerăm că şi între acest ritual şi petrecerile din timpul ofrandelor funebre ale băştinaşilor ar putea exista o posibilă legătură.

Urme ale religiei strămoşilor ni s-au transmis şi prin unele motive de colind, care circulă încă şi astăzi, chiar dacă ele au intrat deja în fondul pasiv. În variantele de Miorița-colind, care circulă în Maramureşul istoric şi Țara Oaşului, ciobanul este osândit la forme de pedeapsă care variază şi oscilează: „*Ori să-l puşte, ori să-l taie, / Ori să-l puie-ntre fărtaie. / Ori să-l taie, ori să-l puşte, / Ori să-l puie-ntre țăpuşte*".

Folcloristul maramureşean Isidor Râpă pune acest tip de ucidere a ciobanului mioritic în legătură cu jertfele umane aduse de către strămoşi zeului lor suprem, Zamolxis. Aşa cum arată cercetările, băştinaşii trimiteau din cinci în cinci ani câte un sol la Zamolxis. Se trăgea la sorți câte un dac. I se înşirau toate câte avea să le transmită zeului, apoi era azvârlit în țepile fixate cu vârful în sus. Dacă solul murea străpuns, ei credeau că zeul le este favorabil şi că le-a ascultat cererile. Dacă nu murea, dădeau vina pe sol, spunând că este un om rău şi alegeau pe altul în locul lui.

Reminiscențe din religia strămoşilor s-au conservat şi în imaginile unor colinde vechi româneşti. Tipică este cea axată pe motivul pomului încărcat de rod, în care gospodarii care culeg poamele sugerează că rodul este rezultatul rugăciunilor lor efectuate pe vârfuri de munte, adresate soarelui. „Luna-n drum le-o stat / Mândru i-o-ntrebat: / –Ce v-ați căpătat? / *–Poame-am căpătat, / Cu mare rugare, / De la Sfântul Soare / N coate, n jerunte, / Pă cel vârv de munte"* .

Un element important al cultului dacilor consta în slujbe, ceremonii şi incantații care se făceau pe munții înalți, cu siguranță pentru a fi mai aproape de soare.

Putem afirma că în cultura noastră populară există încă multe reminiscențe din cea a strămoşilor,

care aşteaptă să fie cercetate şi studiate mai îndeaproape.

Sub aspectul folclorului literar-muzical, Dimitrie Cantemir se numără printre primii savanţi români care susţin că „doina va fi chemat la daci zeul sau zâna războiului, fiind că acest cuvânt începe întotdeauna la români cântecele lor de luptă".

Părerea lui Cantemir este reluată şi susţinută de către B.P. Hasdeu. „Opinia lui Cantemir, oricât de arbitrară, are un merit. Ea deşteaptă o întrebare foarte serioasă. Părinţii noştri moştenit-au ei puternica inspiraţiune poetică de la romani, ori de la daci?".

Dacă vom pune dară în cumpănă natura prozaică a romanilor şi geniul poetic al dacilor va fi legitim a conchide că admirabilele noastre doine, negreşit ca gen, nu ca materie, sunt moştenite de la cei din urmă. În sprijinul afirmaţiei, Hasdeu se foloseşte de argumente de ordin filologic, în care scop citează particularităţi de ordin fonetic şi lexical, între care termenul dainã, conservat în Transilvania.

Din ciclul baladelor pe tema **Logodnicilor nefericiţi** se opreşte la tipul – considerat de cercetările de specialitate cel mai vechi – inelul şi năframa. Acest tip de baladă este considerat tot de Hasdeu ca fiind o moştenire dacică. „Ea aparţine primei perioade a istoriei dacoromâne, cu mult anterioară domniilor moldave şi vlahe şi anume secolelor V–VII, când urmaşii romanilor lui Traian se uneau cu urmaşii dacilor lui Dicovolov sau ai slavilor şi dădeau început poporului român".

În sprijinul afirmaţiei sale, savantul român se foloseşte de anumite motive, între care arborii îmbrăţişaţi, care cresc pe mormintele eroilor din baladă – bradul şi via în care descoperă credinţa traco-slavă despre metempsihoză. Mai aduce în sprijinul afirmaţiei elemente etnografice, între care paloşul încovoiat de pe „masa verde", care îi aminteşte de reprezentarea dacilor de pe columnă cu paloşele lor încovoiate. Mai ia în dezbatere, pentru a-şi argumenta afirmaţia, motivul luării rămasului bun al eroului de la ostaşi: „Dragii mei! Ostaşii mei! Puişori viteji de zmei", pe care îl pune în legătură cu zeificarea zmeilor de către triburile trace. Elementele de baladă analizate îl fac să afirme: „Astfel de argumente vorbesc destul de convingător despre proveniența dacă a legendei „Inelul şi năframa".

Dintre obiceiurile pe care Dimitrie Cantemir le include în grupa celor de proveniență autohtonă adică, cum spune el, „se trag din idolii cei vechi ai dacilor", aminteşte Turca, Paparuda, Sânzienile şi Colinda. Cantemir se contrazice însă când afirmă „Colinda aduce cu calendes ale romanilor şi se prăznuieşte, îndeobşte, la începutul fiecărui an nou, atât de către oamenii de rând, cu datini deosebite".

Referitor la originea Sânzienilor, mai ales şcoala romantică – prin reprezentanţii ei Aron Densuşianu, Nicolae Densuşianu, Simion Mândrescu, Atanasie Marienescu – e de părere că tocmai denumirea „Sancta Diana" ar fi o moştenire latină. Trebuie să subliniem că cel puţin parţial D. Cantemir are dreptate. La începutul erei noastre se răspândeşte în Dacia Romană o variantă nouă a vechii zeiţe italice sub denumirea Diana Melifica, dobândind un atribut nou, patronajul albinelor. Acest atribut era firesc într-o provincie în care albinăritul era o îndeletnicire de bază. Acest cult era strict local, neîntâlnit nicăieri în Imperiul Roman.

D. Cantemir nu aduce argumente pentru a-şi sprijini afirmaţiile. Cele pe care le aduce îl contrazic de multe ori. Astfel, în obiceiul Drăgaica descoperea pe zeiţa Ceres, care era zeiţa recoltei şi a grâului la romani. Se baza probabil pe faptul că zeiţa a intrat într-o triadă alături de Liber Pater şi Libera şi a devenit treptat patroana agriculturii la daci şi în ceremoniile legate de ele.

La Chiralexa se contrazice când afirmă că formula Kyrie Eleison vorbeşte de strigarea creştinilor în rugăciunea lor. Formula vine din greceşte şi înseamnă „Doamne, miluieşte". Probabil Cantemir se gândea şi la tradiţiile şi practicile magice care se oficiau la această sărbătoare cu substrat agrar şi de proveniență precreştină. Între acestea, putem aminti ameninţarea pomului sterp, înconjurul casei cu o păpuşă ceremonială compusă din spice de grâu, fuioare de cânepă şi tot felul de crengi de măr, păr, nuc, cireş, cu o lumânare aprinsă, toate conservate până astăzi în Ţara Lăpuşului şi Maramureşul istoric.

Urme de la strămoşii noştri daci ne-au rămas, desigur, în mitologie. D. Cantemir este de părere că mai multe fiinţe mitologice ar proveni din cultura dacilor: Ursitoarele, Frumoasele, Joimăriţele, Miazănoapte, Strânga şi Tricoliciul.

Dacă autorul amintit nu aduce argumente în susţinerea părerii sale, trebuie să subliniem că Tricoliciul, adică omul metamorfozat în câine sau lup – denumit în unele variante regionale „vârcolac" – face parte din rândul elementelor autohtone, părere susţinută şi de alţi cercetători. Mircea Eliade considera numele dacilor, alături de legenda întemeierii Romei, printre puţinele relicve ale licantropiei iniţiatice. Tradiţia a persistat pe teritoriul Daciei, absorbind şi alte forme în mitologia românească. Sânpetru este patronul lupilor, ceea ce l-a determinat şi pe D. Cantemir să-l includă în rândul sărbătorilor dacice. Această funcţie a sfântului se datorează, după unele păreri, influenţelor alanilor caucazieni, prezenţi în secolul al IV-lea în Dacia, popor pastoral care avea un zeu, Tutyr, adorat ca păstor al lupilor.

Legenda Babei Dochia, considerată şi ea de către acelaşi D. Cantemir ca fiind o moştenire dacică, este alcătuită din două secvenţe epice care s-au păstrat separate, dar care se completează reciproc în alcătuirea

mitului.

Prima legendă susține că Dochia, fiica regelui Decebal, a înaintat în fruntea unei oştiri, spre Sarmizegetusa, în ajutorul tatălui asediat în cetate. A ajuns prea târziu ca să depresoare cetatea. A fost înfrântă de armata lui Traian şi a fugit cu resturile oastei în munți, spre răsărit. Împăratului Traian, care a văzut-o luptând, i-au plăcut curajul şi frumusețea ei, urmărind-o cu o parte a oastei. Când a fost aproape să o prindă, oastea dacă s-a rupt în două. O parte a ținut piept şi o parte s-a retras în munți, cu prințesa Dochia. Înfrângând pe ostaşii principesei, împăratul a înaintat în munți în căutarea Dochiei care, văzându-se ca şi prinsă, ordonă ostaşilor să o lase singură să se urce pe culmile munților pentru a-i deruta pe urmăritori. Dochia, rămasă singură, s-a ascuns după o stâncă. A căzut deznădăjduită în genunchi şi l-a rugat pe Zalmoxe, zeul zeilor, să o apere, să nu o lase să fie pângărită de împărat. Atunci, Dochia a fost prefăcută într-o bătrână ciobăniță cu oile lângă ea. Oastea romană cu împăratul s-a oprit în fața ei, transformată în bătrână. Traian a întrebat-o dacă a văzut încotro a luat-o prințesa dacă. Baba Dochia i-a arătat cu toiagul către miazăzi.

A doua legendă este cea descrisă de D. Cantemir şi se referă la legenda mitică a Ceahlăului, „care în vârful lui are o statuie, foarte veche, înaltă de cinci stânjeni, reprezentând o femeie bătrână, înconjurată, dacă nu mă înşel, de 20 de oi, iar în partea naturală a acestei figuri femeieşti curge un izvor nesecat de apă. Într-adevăr este greu de a decide dacă în acest monument şi-a arătat cumva natura jocurile sale sau dacă este format astfel de mâna cea abilă a vreunui maestru. Statuia aceasta nu este înfiptă în nici o bază, ci formează una şi aceeaşi masă compactă cu restul stâncii, însă de la pântece în sus a servit odată de idol pentru cultul păgânesc".

În susținerea acestei ipoteze se situează şi B.P. Hasdeu. „Mi se pare că întemeietorul acestui templu, înțeleptul care a condus pe slavi a fost unul dintre cei trei înțelepți ai noştri, mai ales ar putea fi Zamolxe, zeul proroc al strămoşilor noştri, pe care Diacon îl denumeşte Sklabo-rus, probabil pentru că acesta a stăpânit şi peste slavi".

Totodată noi găsim o foarte mare asemănare între arhitectura şi cioplirea idolilor daci şi slavi. Statuia de pe Ceahlău reprezintă singurul monument dac. Statui slave sunt mai multe. Astfel, statuia dacă se află pe povârnişul muntelui, iar dincolo de munți se află cea mai mare parte a idolilor slavi.

În mitologia lor, dacii practicau cultul soarelui. Haşdeu susținea că istoria ne-a lăsat nouă ştirea că soarele a fost cinstit chiar şi de daci. Flavius Vospicus, în „Viața Împăratului Aurelian", spunea că acest împărat s-a născut în Dacia Ripensis şi că mama lui era o preoteasă a zeității soarelui la locuitorii acestei țări, adică la daci. Împăratul Aurelian, de origine dacă, se jura pe zeul soarelui. Mai târziu, el a construit şi un templu al acestei zeități, chiar la Roma. Astfel, Zamolxe era preotul mare al zeului suprem, venerat de daci sub denumirea Dii.

Ne întrebăm dacă nu cumva botezul la soare, descoperit, în contextul cercetărilor noastre în Țara Lăpuşului, conservat până acum cincizeci de ani, nu ar fi reminiscență autohtonă, dacă avem în vedere cât de mult era venerat soarele de către daci. Poate nu exagerăm mult dacă afirmăm că botezul la copac ar fi de origine autohtonă, dacă avem în vedere că pomul vieții a fost atestat la băştinaşii daci. Poate în religia lor ar trebui să căutăm şi alte forme de botez păgân al copilului şi la lună, stele. Evident nu putem face decât supoziții. Ele au persistat până în zilele noastre în Țara Lăpuşului.

Soarele este un simbol arhetipal la toate popoarele, dar cultul lui puternic la daci ne întăreşte convingerea că şi diferitele reprezentări ale lui în arta populară le-am putea considera moşteniri autohtone: soarele antropomorfizat, soarele în mişcare, soarele frânt care, în mitologia românească, semnifică sfârşitul lumii. Aceste motive sunt de largă răspândire în arta populară românească.

Ținând cont de marea răspândire pe care o avea în cultura celtică motivul roții cu patru spițe, respectiv cel al roții închise în cerc, este posibil ca acesta să fi pătruns în Dacia pe calea Dunării şi a principalelor ape care se revărsau în Tisa. Acest motiv nu a pătruns ca mijloc de încreştinare a dacilor, ci cu funcția lui păgână, aceea de cult al soarelui.

Un motiv generalizat în arta populară românească – pomul vieții – cel puțin în unele tipare, aparține şi el culturii strămoşilor daci. Paul Petrescu distinge mai multe tipare ale acestui atât de răspândit motiv, cel elenistic, iranian şi tiparul traco-dacic, pe care îl consideră de răspândire generală.

Marea lui vechime rezidă, după Paul Petrescu, în lipsa reprezentării rădăcinilor, în lipsa păsărilor însoțitoare, care conduc la o tratare simplă a motivului sub forma ramurii de brad.

Oricum există o sumedenie de semne în reprezentările motivelor artei populare care au corespondențe în arta traco-dacică.

Ceramică cu pomul vieții

Un istoric ascuns, o istorie descoperită – Laonic Chalcocondil

Laonic Chalcocondil (cca 1423–cca 1490) este unul dintre cei mai cunoscuți istorici bizantini din secolul al XV-lea. Nu se cunosc multe lucruri despre persoana şi viata sa. Însuşi numele său este obiect de controversă. Laonic (Laonicos) pare să fie o metateză savantă aticizantă a numelui său adevărat, Nicolaos, un nume literar, adoptat din spirit de imitație a antichității clasice. Era originar din Atena, ca fiu al unui mare demnitar, înrudit cu familia Acciaiuoli, stăpânitoare a Aticei şi Beoției. A trăit o vreme în Peloponez, unde a ajuns tatăl său în urma unor tulburări politice. După cucerirea Atenei de turci, se pare că a revenit în această cetate, unde şi-a scris opera. După alții, ar fi trăit în Creta. Principala operă a lui Laonic Chalcocondil este o lucrare de istorie – Expuneri istorice – în 10 cărți, în care relatează evenimentele istoriei bizantine între 1298 şi 1463. În centrul operei sale stau însă turcii, cuceritorii lumii bizantine, pe care Laonic îi înfățişează cu o remarcabilă obiectivitate, uneori chiar cu simpatie. Descriind căderea Bizanțului şi ascensiunea turcilor otomani, Chalcocondil se ocupă pe larg şi de celelalte popoare din sud-estul Europei, între care şi de cei pe care astăzi îi numim români. Opera sa este unul dintre cele mai importante izvoare privind rezistența antiotomană a țărilor noastre în secolul al XV-lea, faptele de arme ale lui Iancu de Hunedoara, precum şi istoria internă a Valahiei şi a Moldovei asupra căreia autorul dispune de o informație cu totul remarcabilă, nu integral valorificată, după cum însuşi o spune. Fundamentale sunt afirmațiile lui Chalcocondil despre unitatea poporului nostru din toate regiunile istorice în care se află în vremea autorului (Transilvania, Valahia, Moldova şi regiunile din sudul Dunării), despre limba poporului nostru. Vasile Grecu a dat o traducere integrală în limba română a operei lui Laonic Chalcocondil, apărută în 1958, în Editura Academiei. În cele ce urmează dăm, într-o nouă traducere, pasajele legate direct de istoria românilor. Publicăm aceste fragmente într-un scop pur didactic şi de informare, cu speranța că acest demers va ajuta la o mai bună şi mai corectă înțelegere a istoriei de către toți cei care prețuiesc cu adevărat istoria.

14 D (I), 16 B

În timpul domniei acestuia (1), opt mii de turci, trecând peste Helespont, în Europa, au ocupat o cetate elină din Chersones (2) şi de aici, năvălind, bântuiau Tracia până la Istru prădându-o ; şi au luat multă pradă şi, prinzând foarte mulți robi, îi treceau în Asia. Şi-i luau şi-i duceau cu ei şi pe elini şi pe tribali (3). (17 B) Tot atunci, o ceată nu mică de sciți (4) au năvălit din Sarmația (5) până la Istru şi, trecând Istrul, i-au surprins pe turci în Tracia şi i-au înfrânt în luptă şi i-au ucis fără cruțare aproape pe toți.

(15 D) Cei câțiva care nu au pierit s-au salvat trecând iarăşi în Asia şi nu au mai venit înapoi.

1.Laonic se referă la Osman (1288–1326). În realitate, evenimentele la care el se referă au loc sub Orhan (1326- 1362), fiul lui Osman.

2.Chersonesul tracic. Autorul are în vedere evenimente imediat următoare cuceririi Brusei (1326) în cadrul expansiunii otomanilor în Asia Mică şi spre Europa.

3.Tribali = **dacii** tribali din Serbia.

4.Sciți = tătari.

5.Sarmația este denumirea arhaizantă dată de Chalcocondil Rusiei.

31 D (I), 35 Â

Cum şi neamul care locuieşte din **Dacia** până în Pind şi care se întinde în Tesalia. Vlahi se numesc şi unii şi ceilalți. Şi n-aş putea să explic şi să spun care din aceştia la care au venit (6).

63/64 D (I), 69 B

Şi se pregătea (7) din plin din această pricină să năvălească în Peloponez, dar i-a venit vestea că peonii (8) şi celții (9) şi nu puțini dintre germani s-au adunat sub conducerea lui Sigismund, regele şi autocratul romanilor (10), ca să pornească împotriva lui şi că se pregătesc să treacă Istrul şi că ar avea cu ei şi pe **daci** (11), un neam nu lipsit de vitejie, drept călăuze la drum şi ca să deschidă calea oştirii.

67 D (I), 72 B

Peonia (l2) începe de la Viena, oraş al germanilor şi, înaintând împreună cu Istrul către răsărit, ajunge la **daci** (13) şi la tribali (14), iar spre miazănoapte ajunge la boemi, care sunt numiți cehi [...]

(73 B)

Unii cred că aceştia (15) au fost în vechime **geţi** şi că locuiau sub muntele Haemus şi, fiindcă erau năpăstuiţi de sciţi, au urcat spre ţara aceasta în care locuiesc şi acum. Alţii însă spun că ei au fost **daci**. Eu unul n-aş putea spune aşa de lesne ce va fi fost la început acest neam.

69 D (I), 75 B

Îndată ce şi-a sfârşit pregătirile de război, el (16) a pornit drept spre Istru, împotriva lui Baiazid, (70 D) luându-şi drept călăuze de drum pe peoni şi pe **daci** (17).

71 D (I), 77 B

Mai târziu, totuşi, trimiţând armate în Peonia (l8) şi Peono**dacia** (19), jefuia ţările acestea. După ce a mai trecut un timp, a pornit cu război asupra **dacilor** (20) şi a lui Mircea, domnul **Daciei** (21), învinuindu-l că el a început războiul şi că a luptat alături de peoni împotriva lui.

6.Deosebit de bun cunoscător al realităţilor etnice din vremea sa, Chalcocondil se dovedeşte mai puţin informat asupra istoriei îndepărtate a popoarelor din sud-estul Europei. Aceeaşi incertitudine cu privire la patria primitivă a slavilor o regăsim mărturisită de autorul bizantin în acest capitol din care face parte pasajul referitor la români. Conştient de înrudirea de neam şi de limbă a tuturor slavilor — sârbi, bulgari, croaţi, poloni, ruşi — Chalcocondil arată că nu poate spune sigur dacă ei provin din Balcani, toţi, sau au coborât aici din nord, cum s-a întâmplat în fapt.

7.Baiazid I (1389— 1402). Autorul se referă la antecedentele luptei de la Nicopole (1396).

8.Peonii — ungurii.

9.Celţii = francezii.

10/Sigismund, rege al Ungariei şi împărat al sfântului Imperiu Roman (1387–1437).

11.**Daci** = românii de azi.

12.Peonia = Ungaria.

13.**Daci** = românii de azi.

14.Tribali = **dacii** tribali din Serbia.

15.Este vorba de peoni, adică de unguri.

16.Este vorba de Sigismund.

17.Peoni = unguri; **daci** = românii de azi.

18.Peonia = Ungaria.

19.Peono**dacia** = Transilvania.

20.**Dacii** = locuitorii Valahiei. Pasajul se referă la expediţia lui Baiazid din 1400.

21.Mircea cel Bătrân (1386–1418).

Sunt aceşti **daci** un neam viteaz în lupte şi nu prea civilizat (22), locuiesc în sate şi se îndeletnicesc mai mult cu păstoritul. Ţara lor se (72 D) întinde din Ardeal, **Dacia** peonilor (23), de unde începe, şi până la Pontul Euxin (24). Întinzându-se spre mare, are de-a dreapta fluviul Istru iar de partea stângă ţara numită Bogdania (25). Îi desparte pe ei de Peono**dacia** un munte ce se întinde pe o distanţă mare, numit Prasovos (26). Mai are drept vecini această ţară şi o parte nu mică dintre sciţii nomazi (27), neam numeros şi bogat, supus regelui Cazimir (28). Acestuia fiindu-i supuşi, sciţii nomazi merg la luptă oriunde i-ar duce, iar el se vădeşte a fi de o vitejie vrednică de luare-aminte la vreme de război. Mai la nord de aceştia sunt polonii iar la răsărit sarmaţii (29).

(78 B)

Dacii vorbesc o limbă apropiată de a italienilor, dar într-atât de stricată şi deosebită, încât italienii cu greu înţeleg ceva, când cuvintele nu sunt exprimate desluşit, încât să priceapă ce ar putea să spună. De unde au ajuns ei, care au această limbă şi obiceiuri de-ale romanilor, în această ţară şi s-au sălăşluit aici, nici pe altul nu l-am auzit să spună ceva lămurit spre explicarea lucrului, nici eu însumi nu pot să mă dumiresc cum de s-au aşezat aici. Se spune, pe de o parte, că în multe feluri a venit de s-a sălăşluit aici neamul acesta, fără să se aducă însă nicio mărturie vrednică de amintit în istorie. Pe de altă parte, ei se aseamănă cu italienii şi în celelalte privinţe şi în felul de viaţă obişnuit şi folosesc încă şi astăzi aceleaşi arme şi aceleaşi veşminte (30) ca romanii. [Acest neam] este însă împărţit în două state, Bogdania şi ţara aceasta de la Istru şi nu se conduce după legi prea bune. Căci au obiceiul să nu rămână sub aceiaşi cârmuitori, ci tot mereu şi-i schimbă potrivit interesului lor, punându-şi când un stăpân, când pe altul. Pe acest Mircea, care fusese domn al acestui neam altădată, chemându-l în ajutor, şi l-au făcut stăpânitor, înlăturându-l (31) pe Dan (32) care domnise mai înainte peste ei. Iar acest Mircea, nu de puţine ori ţinându-se cu femei tinere, a avut de la ele nu puţini copii nelegitimi prin toată **Dacia** ; (79 B) mai târziu, după trecerea timpului şi după ce Mircea a murit, au răsărit în **Dacia** domni în număr mare, când unul, când altul, până în vremea de azi, aşezându-se la cârmuirea [ţării]. Asupra acestui Mircea a pornit cu armată Baiazid, fiul lui Amurat (33), învinuindu-l că el a început cel dintâi războiul, aliindu-se împotriva barbarilor cu Sigismund, împăratul romanilor.

22. Literal, cum traduce V. Grecu: „cu legi nu prea bune", „nu prea bine guvernat".

23.Chalcocondil numeşte Transilvania **Dacia** peonilor, dovedind o cunoaştere deopotrivă exactă a realităţilor etnice (populaţia predominant românească, „dacă") şi a statutului politic al Transilvaniei, aflate sub stăpânirea coroanei maghiare, a „peonilor".

24.Marea Neagră.

25.Bogdania = Moldova. Laonic foloseşte denumirea dată de otomani.

26.Braşovul, numit de Laonic şi Prasovon, Prasovos; denumirea oraşului este extinsă de scriitorul bizantin asupra Carpaţilor Meridionali.

27.Sciţii nomazi = tătarii. 28.Cazimir al IV-lea (1447—1492), regele Poloniei, contemporanul lui Chalcocondil. La el se referă desigur acest pasaj în care autorul descrie stări de lucruri contemporane sieşi, inserându-le în povestirea unor

evenimente mai vechi. După V. Grecu, însă, ar fi vorba de Cazimir al III-lea (1333–1370).

29.Sarmații = rușii.

30.V. Grecu traduce prin: „aceleaşi arme şi aceleaşi unelte".

31.V. Grecu traduce ca şi în versiunea latină din ediția Bonn: „pe acest Mircea, domn coborâtor din străbuni ai acestui neam, chemându-l şi l-au făcut stăpânitor, înlăturându-l etc.". Această interpretare este curentă în istoriografia noastră, deşi textul grecesc este foarte cate-goric şi clar, în sensul dat de noi. Este ciudat că nu s-a dat atenția cuvenită relevării acestei greşeli de către C. Litzica, Studii şi schițe greco-române. Bucureşti, 1912, p. 6. Tot aici, Litzica a discutat pe larg interpretarea ce trebuie dată cuvântului óűíáíÍëüíôÍň, „înlăturându-l" tradus şi acesta, vag şi greşit, în textul latin din ediția Bonn, a lui Bekker, prin „occiso", „ucigându-l".

33.Dan 1, domnul Țării Românești (cca 1383— 1386), fratele lui Mircea cel Bătrân.

Şi trecând Istrul, mergea înainte, robind țara. Mircea însă, după ce şi-a adunat oaste din țară, nu şi-a făcut planul să iasă împotriva [duşmanului] şi să dea lupta cu el, ci şi-a pus la adăpost în muntele Prasovon femeile şi copiii. Se ținea apoi şi el după armata lui (74 D) Baiazid prin pădurile țării, care sunt multe şi acoperă în toate părțile țara, ca să nu le fie duşmanilor lesne de umblat şi nici de cucerit. Ținându-se după el, săvârşea fapte vrednice de amintit: se încaieră în luptă, dacă vreo parte a oştirii duşmane, rupându-se de ceilalți, se îndrepta undeva în țară după hrană sau după pradă de vite şi astfel hărțuia oştirea [lui Baiazid] cu cea mai mare îndrăzneală, ținându-se după ea şi dând mereu lupte în chip strălucit. Şi se spune că presa armata [duşmanilor] aflată în marş şi-i aducea grele pierderi şi nu înceta să o hăcuiască. Atunci slujitorul [lui Baiazid], Brenez(34), a fost de părere ca armata să-şi aşeze tabără acolo pentru că astfel va izbuti să scape de primejdie. De pe urma acestui lucru, el a ajuns de atunci în mare cinste pe lângă împărat şi, (80 B) pus de împărat în fruntea armatei, a dobândit mare putere. Atunci, aşadar, Baiazid a stat în tabără acolo, rămânând pe loc în ziua aceea. A doua zi însă şi-a trecut armata peste Istru, pe unde putea s-o facă mai în siguranță (35).

93 D (I), 100 B

Se spune că, în vremea lui Baiazid, o parte nu mică dintre sciți (36) au venit asupra **Daciei** şi i-au trimis soli lui Baiazid conducătorii lor cerându-i bani şi rang de cârmuitori, în schimbul cărora ei aveau să treacă Istrul ca să-l ajute în războaiele cu potrivnicii săi din Europa (37). Şi că el le-a împlinit cu plăcere cererea şi le-a făcut mari făgăduieli. Şi că după ce ei au trecut [fluviul], i-a colonizat prin Europa, pentru ca să-l slujească pe el conducătorii lor fiecare în părțile unde a fost aşezat şi să-i fie de folos ei, astfel risipiți, ca ostaşi călăreți şi la război. Mai târziu însă, Baiazid, temându-se ca nu cumva conducătorii lor să se unească între ei şi să se răzvrătească, i-a prins şi i-a ucis pe aceştia. Şi acum încă mai poți vedea mare mulțime de sciți, răspândiți în multe locuri prin Europa. 120 D (I) 129 B

Aceşti sciți (38), despărțiți în câteva triburi, locuiau odinioară ținutul de la Istru până la poalele Caucazului. Acum însă o semințe a lor, aflată în Asia şi locuind la răsărit de acesta prin acele părți ale Asiei, s-a întins mult peste țara perşilor până la saci şi caduşii (39) ; ei s-au chemat sachatei (40) [...]

33 Baiazid I (1389-1402).

34 Evrenosbei, consilier al lui Baiazid I.

35 V. Grecu, în traducerea citată, combate părerea lui P. P. Panaitescu potrivit căruia aici ar fi vorba de bătălia zisă „de la Rovine" (10 octombrie 1394), susținând că e vorba de o luptă care a avut loc după Nicopole, anume de expediția lui Baiazid în Țara Românească din 1400.

36 Sciți = tătari.

37 Europa, în sensul bizantin al termenului, adică regiunile europene ale Imperiului Bizantin, Peninsula Balcanică.

38 Sciți = tătari.

39 Denumiri arhaizante. Sacii, ne informează Herodot VII, 64, sunt pentru perşi, toți sciții; bizantinii folosesc denumirea pentru turci în genere (secolul al VI-lea). Caduşii sunt un popor hunic, din vecinătatea perşilor (secolul al V-lea), numiți astfel tot cu un termen arhaizant întâlnit la Xenofon, Institutio Cyri, V, 2, 25, cf. Moravosik, Byzantinoturcica, II, p. 264, 146.

Iar restul sciților sunt uniți şi conduşi de un singur rege şi şi-au făcut capitală în locul de adunare numit Oarda, alegându-şi drept rege pe unul care este dintr-un neam regesc din cele mai vechi timpuri. Şi mai există şi aiurea în Europa, anume la Bosfor (41), o parte nu mică din aceştia, răspândiți (121 D) prin aceasta țară, supus unui rege din casă de regi, pe nume Atzi-keries (42). Aceştia, încredințându-şi soarta acestui rege şi sosind în această țară, au mers până la Istru, ba chiar, trecând şi Istrul, au năpădit şi au prădat o parte nu mică din Tracia şi s-au întors mergând din Sarmația spre Tanais (43). Şi mulți din neamul acesta s-au sălăşluit aici, (130 B) lângă Istru. Dintre ei, cei mai mulți au trecut, în vremea lui Baiazid, Istrul şi au fost colonizați, fiecare trib din acest neam rămânând despărțit. Partea rămasă dincolo de Istru îşi duc traiul sub stăpânirea regelui Cazimir al lituanilor, locuind [acelaşi] pământ până şi acum şi ajutându-l foarte mult în luptele sale cu vecinii. Căci oriunde se întâmplă să fie acest neam de oameni, au faimă şi sunt cu adevărat minunați războinici. Iar cei de prin părțile Bosforului şi de pe insula numită

Taurică, ce desparte lacul Maeotis de Pontul Euxin (44), conduşi de regele Atzikeries, au prădat şi le-au silit să plătească tribut şi pe neamurile de pe continent şi pe numiţii goţi şi pe genovezii care sunt asezaţi în cetatea Cafei. Şi o parte din Sarmaţia (45) plăteşte tribut acestui rege.

(122 D, 131 B)

Sarmaţia se întinde de la sciţii nomazi până la **daci** (46) şi lituani; neamul [sarmaţilor] vorbeşte în mod obişnuit limba ilirilor (47) [...]. Iar seminţiile sarmaţilor de la Marea Neagră, începând de la cetatea numită Leucopolichni (48) şi le împart mai multe cârmuiri: Moscova şi Kievul şi Tofari şi Harcovul [...].

125 D (I), 134 B

Cu polonii se mărginesc lituanii care se întind şi ei până la Pontul Euxin şi Sarmaţia. Bogdania neagră (49), care-şi are capitala în cetatea numită Leucopolichni, se întinde de la **dacii** de lângă Istru (50) până la lituani şi sarmaţi (51). Neamul acesta este destoinic (52) şi se poate dovedi că vorbeşte aceeaşi limbă, deşi de de mult despărţit în două, a fost aşezat sub două stăpâniri şi cârmuiri (53).

40.Sachateii sunt un popor turcic din Turkestanul de vest (secolele XIII —XIV), numit în scrierile bizantine ţi Ôćá÷áôáúäĺň. Cuvântul reproduce turc. Cagatai, cf. Moravcsik, op. cit., II, p. 310 cu bibliografia chestiunii.

41.Este vorba de Bosforul cimerian.

42.Hagi Ghirai II, hanul tătarilor din Crimea (1420–1466).

43.Donul, după denumirea sa arhaizantă.

44.Este vorba de Crimea, Marea de Azov şi Marea Neagră.

45.Sarmaţia = Rusia.

46.**Daci** = români.

47.Iliri = croaţi. Sensul afirmaţiei este că ruşii vorbesc o limbă slavă.

48.Cetatea Albă.

49.Moldova.

50.Românii din Ţara Românească.

51.Sarmaţi = ruşi.

52.Autorul se referă la **daci** = români. Ca ţi V. Grecu am tradus prin „destoinic" (V. Grecu.' „ales ţi destoinic") grecescul äüęéëď'í din text. H. Ditten, Laonikos Chalcokondyles und die Sprache der Rumänen, în „Aus der byzantinischen Arbeit der Deutschen Demokratischen Republik", I, 1957, p. 97 — 98 consideră că trebuie înlocuit în text äüęéëď'í prin ääęéęüí, traducând: „Acest neam este **daci**c, precum se poate conchide din faptul că vorbeşte aceeaşi limbă...". Intervenţia în text nu ni se pare întemeiată.

Lituanii însă nu sunt de aceeaşi limbă nici cu sarmaţii, nici cu peonii, 54, nici cu germanii, nici cu **dacii**, ci folosesc un grai cu totul deosebit, al lor.

126 D (I), 135 B

Mă întorc însă la sciţii nomazi (55). Neamul acesta ar fi cel mai mare şi mai puternic şi mai tare, încât să nu-i fie pe potrivă nici unul dintre neamurile din lume, dacă n-ar fi risipit pretutindeni prin lume, prin Asia şi Europa şi nu s-ar fi aşezat în alte părţi decât în împărăţia lor, ocupându-se în mod obişnuit cu expediţiile de pradă. Şi în ţara care le-a plăcut, acolo au rămas să locuiască. Dacă s-ar fi unit şi ar fi locuit în aceeaşi ţară şi ar fi fost sub un singur rege, nimeni din lume nu le-ar fi putut sta împotrivă şi nu s-ar fi putut sustrage de la o înţelegere cu ei. Acum însă, risipiţi pretutindeni prin Asia şi în Europa, sălăşluiţi prin Tracia şi la Bosfor (56), s-au îndepărtat de regatul lor de la Oardă. Cei care locuiesc prin părţile Bosforului şi pradă ţinuturile învecinate ale tzarkaşilor (57) (127 D, 136 B) şi mincrelilor şi sarmaţilor (58), aduc foarte mulţi robi la Bosfor şi-i duc în cetatea Cafa şi la lacul numit Maeotis şi-i vând pe preţ mic negustorilor veneţieni şi genovezi şi din asta trăiesc. Sciţii din Oardă au traiul legat de căruţe şi vite de povară, se hrănesc mai ales cu lapte şi carne de cal, nu prea mănâncă pâine nici de grâu, nici de orz, ci mai mult de mei şi de secară. Poartă veşminte de in şi văd în pietrele preţioase cea mai mare fericire şi bogăţie. Ca să spun totul, se folosesc de arcuri şi de săbii barbare şi de scuturi lungi, asemănătoare cu ale **dacilor** (59) ; folosesc în mod obişnuit căciuli de pâslă, nu ca locuitorii din părţile Sarmaţiei şi nu [poartă] cămăşi de lână, ci numai de in (60). Oarda acestor sciţi şi a regelui celui mare se întinde cale de cincisprezece zile, încât îşi împart ţara întocmind-o cât mai potrivit cu folosul lor şi se răspândesc în grupuri mici, aşezându-se de ambele părţi ale drumului sub conducerea unuia singur. Iar locul de adunare îl fac pe o distanţă cât mai lungă şi-şi împart ţara astfel încât să aibă hrană din belşug pentru vite, iar ei se aşează după ordinea pe care o socotesc cea mai bună. Şi numai împrejurul regelui îi aşează în cercuri pe fruntaşii lor şi fac regelui un palat de lemn.

(128 D 137 B)

Împărţind în regiuni toată această „oardă", pun în fruntea fiecăreia conducători şi, când regele le porunceşte, pornesc pentru ce e nevoie.

53.Autorul se referă la Valahia şi la Moldova. Pasajul dovedeşte încă o dată conştiinţa unităţii de neam şi limbă a românilor, în pofida organizării lor în state deosebite, în secolul al XV-lea.

54.Peonii = ungurii.

55.Sciţii nomazi = tătarii.

56.Autorul se referă şi aici la Bosforul cimerian (Kerci).

57.Chirghizii.

58.Ruşilor.

59.**Dacii** = românii.

60.O traducere uşor diferită la V. Grecu, p. 95, n. 2. Nu ni se pare necesară presupunerea unei lacune în text.

160 D (I), 170 B

Acesta (61) s-a sfârşit deci în felul arătat, ucis de Musulman (62).

Dar după ce Musulman s-a urcat pe tron şi împărăţea, Musa (63), (171 B) informat şi eliberat de regele Temir (64), a fost trimis spre ţara-i părintească, pe mare. A ajuns la fiii lui Omur (65), care-i erau vrăjmaşi lui Musulman din pricina alianţei lor cu Iisus, apoi la Sinope (66) şi Castamon (67) şi de aici, trecând peste Pontul Euxin, în **Dacia** şi la domnul **Daciei**, Mircea. Şi a dus tratative cu el şi în privinţa altor lucruri şi i-a făgăduit că, de-l ajută să ajungă pe tron, îi va da avantaje în Europa (68) şi ţară nu puţină. Căci [Mircea] era în duşmănie cu elinii (69), deoarece aici, în Bizanţ (70), ei primiseră pe un copil al lui Mircea şi-i făgăduiseră că-l vor ajuta să cucerească domnia cu sprijinul lui Musulman (71). El l-a primit deci cu plăcere pe Musa şi i-a oferit găzduire şi cele necesare şi i-a dat şi armată. Cum Musulman era plecat în Asia, curgeau [la Musa], din Europa, cei care sufereau din pricina lui Musulman, fiind rău trataţi de el. Luându-i cu sine pe aceştia şi (161 D) de la **daci** armată destulă, atrăgându-l şi pe Dan, domnul **dacilor** (72), [Musa] a pornit de aici şi a ocupat Europa şi ajungând la reşedinţa împărătească din Adrianopol s-a făcut împărat (73) şi se pregătea să pornească cu război împotriva fratelui său, în Asia.

(172 B) Dar Musulman se grăbea şi el să i-o ia înainte, nelăsându-l să treacă în Asia. Căci amândoi îşi dădeau seama că este mai bine şi mai cu folos pentru sine să treacă în ţara celuilalt şi să dea lupta acolo şi să nu aştepte năvala fratelui. Trecând deci la Bizanţ, pentru a dobândi prietenia împăratului din Bizanţ, ia de soţie pe nepoata împăratului, fiica genovezului Doria (74). Luând de soţie pe nepoata împăratului elinilor, Musulman, fiul lui Baiazid a trecut în Bizanţ şi a pornit la luptă împotriva fratelui său. Musa însă, informat foarte repede că acela a venit în Bizanţ, la împăratul elinilor, îndată a pornit asupra lui şi, blocându-l în Bizanţ, nu-l lăsa să iasă în Europa şi să se mişte în voie. Musulman deci, trecând din Asia în ţinutul Bizanţului armată cât putea mai mare, şi-a aşezat acolo tabără şi aştepta atacul fratelui său. Îndată ce amândoi s-au aşezat aici în linie de bătaie, s-au încăierat şi se luptau. Musa avea în rândurile sale pe **daci** şi pe tribali (75) şi pe Stepan (162 D) fiul lui Eleazar (76) şi armata turcilor din Europa.

61. Este vorba de Iisus (Isa), fiul lui Baiazid I.

62.Süleyman, alt fiu al lui Baiazid I, a domnit peste partea europeană a statului otoman în timpul luptelor fratricide dintre succesorii lui Baiazid I, scurtă vreme (1402–17 februarie 14ll), cf. A. Decei, Istoria Imperiului Otoman, Bucureşti, 1978. p. 74–75.

63.Musa, un alt fiu al lui Baiazid I, a fost susţinut de Mircea cel Bătrân în luptele pentru putere dintre fiii lui Baiazid şi, potrivit cronicilor otomane, i-a devenit ginere domnitorului român, cf. A. Decei, op. cit., p. 72–76.

64.Timur Lenk, învingătorul mongol al lui Baiazid I (1402).

65. Emiri din Paflagonia.

66.Sinope era capitala lui Isfendiyar bey, şeful principatului Candaroğullari (1385–1443) aliat al lui Mircea cel Bătrân, cf. Decei, op. cit., p. 72–73.

67.Oraş în Paflagonia.

68.În Peninsula Balcanică.

69.Elinii = bizantinii.

70.În Constantinopol.

71.Este vorba de Vlad, un fiu al lui Mircea cel Bătrân, răzvrătit împotriva tatălui său (72) Dan, domnul „**dacilor**", adică al românilor, este deosebit de către V. Grecu de Dan I 1383–1386), fără altă identificare. După A. Decei, op. cit., p. 74 este vorba de Dan, nepotul lui Mircea, viitorul Dan al II-lea (1420—1431), fiul lui Dan I.

73.În 1410.

74.Împăratul bizantin Manuel al II-lea Paleologul (1391–1425).

75.Tribali = sârbi.

Dar împăratul (77) i-a trimis vorbă acestuia sfătuindu-l ca în timpul luptei să aibă îndrăzneala de a trece de partea Bizanţului, alături de împărat (78), care este mult mai bun şi mai blând decât Musa; căci Musa era între altele greu de suportat de aliaţi şi repede la mânie.

(173 B) Prin urmare, în toiul luptei, aşa cum se înţelesese cu împăratul elinilor şi cu Musulman, Stepan [şi ai săi] au trecut de partea acestora şi au sosit la Bizanţ. Dar Musa, cum se lupta încăierat cu fratele său, a învins pe cei veniţi din Asia şi, luându-se după ei, îi urmărea. Musulman, ca un învins, se retrăgea spre Bizanţ, dar când a ajuns lângă oraş, a închipuit un plan foarte vitejesc: având cu sine vreo cinci sute de oameni, la care s-au mai adăugat şi alţi câţiva, se strecoară în şanţul oraşului, în vreme ce fratele său Musa era ocupat cu urmărirea duşmanilor şi alerga de colo-colo împreună cu ai săi, spre a-i ucide; ajungând astfel la tabăra acestuia, a ocupat-o şi-i ucidea pe cei care veneau de la luptă în goană, întorcându-se să se adăpostească într-însa. Când Musa însuşi s-a întors alergând spre tabără de la luptă, şi şi-a dat seama că tabăra a fost ocupată, îndată el a luat-o la fugă în partea cealaltă, îndepărtându-se de armată şi unul fugea încolo, altul încoace, fiecare încotro îi era (163) mai bine. Iar unii, ducându-se îndată la Musulman, i s-au închinat ca unui împărat şi l-au urmat, când a plecat de acolo. Astfel, Musulman a dobândit stăpânirea asupra ambelor continente, după ce a luptat mai vitejeşte decât oricine dintre cei de care ştim noi, împotriva fratelui său. Intrând aşadar în capitala sa, Adrianopol, (174 B) şi-a întocmit împărăţia şi domnia cum a crezut mai bine. Iar Musa, ajungând în ţinutul din preajma Istrului, şi întâlnindu-se cu Dan, fiul lui Mircea (79), domnul **Daciei**, care-i era prieten apropiat de mai înainte, se aţinea pe lângă Haemus, mutându-se [...] (80).

Etruscii – dovadă a continuității prezenței pelasgilor din Carpați în istorie

Prof. Maria CIORNEI

Despre etrusci s-a scris mult încă din secolul al XVIII-lea. Unii cercetători s-au specializat în studiul istoriei lor şi s-a întemeiat chiar o ramură a istoriei, etruscologia.

Etruscii sunt consideraţi şi azi o populaţie misterioasă ce îşi semnalează prezenţa în Toscana la sfârşitul secolului al VIII-lea î.e.n. iar în zorii formării Romei (753 î.e.n.) – ce era un sat sau doar o uniune de sate – ocupau centrul Italiei, dezvoltând o strălucită civilizaţie urbană, alcătuită din 12 oraşe-state şi formând o Confederaţie ce a influenţat în mod categoric civilizaţia romanilor de mai târziu care, însă, i-au nimicit treptat, prin războaie, în final asimilându-i.

Originea etruscilor, învăluită în mister, a încurajat cele mai diverse şi, uneori, cele mai fanteziste ipoteze.

Nu se cunoaşte cu exactitate nici locul de origine, nici rasa căreia îi aparţin şi nici dacă sunt localnici a căror formare s-a făcut prin închidere sau dacă sunt migratori din alte părţi; toate acestea pentru că de la ei n-a rămas nicio literatură.

Încă din antichitate, părerile sunt contradictorii şi aşa au rămas până azi; mari etruscologi moderni ca Massimo Pollotino, Raymond Block, Bouillet ori Giuliano şi Larisa Bonfante susţin teze diferite privind originea etruscilor.

Lumii antice, cât şi celei moderne, Etruscii, Aryeni-Carpato-Dunăreni – cum îi numeşte D. Bălaşa în studiul „*Cucerirea Peninsulei Italice de către Carpato-Dunăreni*" – ei au apărut "*ca un popor straniu, cu o civilizaţie avansată, ce nu aveau nimic în comun cu populaţiile vecine*" – (Rymond Block – "*Etruscii*").

O sursă de informare despre etrusci este considerată tradiţia romană care consemnează scriitori latini, ca împăratul roman Claudiu, a cărui soţie, Plautia Urgulanilla, era de origine etruscă. El a scris o istorie a tirenienilor – cum îi numeşte pe etrusci – în 12 tomuri, intitulată "*Tyrhenica*", care s-a pierdut. Titus Livius (59 î.e.n.–17 e.n.) se referă la etrusci în opera "*Ab urbe condita libri*". Mai amintim pe Vergilius care, prin "*Eneida*", dă gir ficţiunii legate de întemeierea Romei de troianul Eneas, speculată mai târziu, în secolul al IV-lea, de Servius, dar care are dreptate când afirmă că Roma a fost înaintea lui Romulus care "*după numele oraşului s-a numit*".

Sursa cea mai importantă o constituie, însă, mărturiile rămase de la etrusci şi anume necropolele şi tezaurele din vechile monumente funerare, prezente azi în marile muzee ale lumii.

Deşi de la ei ne-a rămas un material lingvistic relativ bogat – s-au găsit cca. 12.000 de inscripţii din secolul al VII-lea î.e.n., gravate sau pictate pe obiecte sau pe operele de artă din morminte sau pe pereţii acestora, unele azi descifrate – totuşi n-au adus date noi, pentru că acestora nu li s-a putut descifra sensul, cu mici excepţii, deşi sunt uşor de citit, pentru că s-a folosit aşa-zisul alfabet latin, de fapt etrusc, în care se găsesc şi litere greceşti.

Sunt inscripţii ce oferă un număr restrâns de cuvinte, pentru că textele lor au caracter epigrafic, de cele mai multe ori fiind scurte epitafuri funerare ce menţionează numele defunctului, gradul de rudenie, vârsta la moarte şi, mai rar, cerinţe testamentare cu formulări tipice, dar fără semnificaţie istorică.

Câteva păreri despre originea etruscilor găsim la numeroşi antici, dar şi la contemporani. Plinius cel Bătrân, Herodot (la mijlocul secolului al V-lea î.e.n.), îi consideră **urmaşi ai lidienilor, populaţie tracică**; de aceeaşi părere sunt şi Vergilius, Ovidius şi Horaţius.

Dionisios din Hallikarnas, (I, 30, 2) crede că etruscii "se află a fi **un neam foarte vechi şi nu este asemenea, nici alt neam, nici ca limbă, nici ca fel de vorbă**". După alţi antici, Etruria a fost mai întâi locuită de siculi şi de umbri, peste care au venit **pelasgi** "*de dincolo de Marea Adriatică*", unii cercetători – vezi D. Bălaşa – vorbesc de cucerirea Italiei în etape, marcând la început "*o simplă invazie paşnică în Peninsula Italică*" („*Cucerirea Peninsulei Italice de către Carpato – Dunăreni*").

Helanikos din Mitilene vede în etrusci **pelasgi din părinţi ai tracilor**.

Massimo Pollotino – "*Testimonia Linguae Etruscae*" – spune că sunt **posibili pelasgi** veniţi din partea Mării Adriatice şi de aici se crede că au înfiinţat oraşul Adria în 1376 î.e.n.

Un alt etruscolog, Ugo Antonelli, consideră pe artizanii civilizaţiei Romei şi ai Italiei, orginari din Asia Mică, **de neam trac sau înrudit cu el**, iar Nicolas Frere (sec. al XVIII-lea e.n.) are convingerea că etruscii **sunt cotropitori indo-europeni, veniţi în peninsulă în jurul anului 2000 î.e.n.**

D. H. Lawrence ("*Locuri etrusce*", 1913, traducere de Rodica

Mihăilă, Ed. Sport-Turism, 1982 pag. 257) crede că **au venit în pâlcuri, pe rând, pe mare, din Asia Mică, din Lydia**, afirmație contestată, de pildă, de Giuliano și Larisa Bonfante – „*Limba și cultura etruscilor*", (Ed. Științifică, Buc. 1997), care îi consideră **populație localnică**, respingând ideea "unor migrații din Lidia", pag. 27).

Asemănătoare e și părerea altui istoric contemporan, Michael Grand, care vede în civilizația etruscilor un rezultat al "**unui șir de prefaceri petrecute pe loc, ce au culminat în istoria arhaică sau protoistorică".**

Din nefericire, niciuna din aceste păreri nu vine și cu probe suficiente care să convingă, pentru că, așa cum spune Lawrence, "*metoda etimologică a eșuat aproape total*" (op. citată, pag. 370), iar noi adăugăm că, din păcate, nici metoda comparatistă n-a dat încă rezultate încurajatoare.

În fața atâtor întrebări și a convingerii exprimate de autorul tocmai citat, credem că **tot recursul la limbă poate fi edificator, căci limba păstrează nealterată date și fapte care nu pot fi ignorate**.

Considerăm că etruscii își au originea în Carpați, mai exact în Carpații Apuseni, coborâtori și pe malurile Tisei cu care se învecinează.

Vom încerca să demonstrăm.

Încă din antichitate **etruscii** erau numiți **tusci,** iar țara lor se numea **Tuscia.**

Remarcăm că numele străvechi al **Tisei,** menționată și în documente în sec. al XI-lea, era **Thyscia,** citit **Tuscia.**

În Apuseni, în antichitate, lângă apa **Tuscia** trăia o populație pelasgă, dacică și anume **agatârșii** care nu sunt alții decât **tuscii** stabiliți în munți – prefixoidul **aga** are sensul, în pelasgă, de **mărime** și, prin extensie, **înălțime, munte.** În etruscă, lexemul **aga** înseamnă **conducător.**

Etimonul pentru **tusci** este **târși –** care a dezvoltat formele, după legile fonetice, astfel: **turși-tuși –** pronunțat în grai local **tusci.**

E foarte important de reținut, pentru demersul nostru, că, sub acest nume, îi cunoșteau romanii.

Istoria consemnează însă faptul că **etruscii** înșiși își spuneau **raseni (rasna).**

Urmărim cu emoție evoluțiile fonetice și găsim, spre surprinderea noastră, și pentru acest lexem tot etimonul **târși.**

Pornim de la forma clasică **târșinus;** are loc căderea terminațiilor/desinențe, ca fenomen comun în trecerea spre noi forme, rezultând **târșeni sau turseni** în grai local; prin afereză și metateză se ajunge la cuvântul care ne surprinde atât de mult și pe noi și anume **ruseni** care, prin alunecarea vocalelor, devine **raseni**; conform legii comodității în vorbire, se pronunță și **rasna.**

Continuăm aventura noastră etimologică și amintim că grecii le spuneau etruscilor tyrenieni.

Încercăm puterea de flexibilitate fonetică a aceluiași etimon **târși** cu forma locală **târseni;** deci **tyrsenus-tyrsen(i)-tyrasen(i),** prin confuzia într-o vorbire firească a fonemului **"s" cu „n"**, se ajunge la forma **tyraneni (tyrenieni).**

Tot grecii, parte din ei, le spuneau și **tyrsanoi** sau **tyrrkenoi;** nu ne miră faptul pentru că, așa după cum spune și Victor Kernbach în "*Dicționar de mitologie generală*" Ed. Albatros, 1983, grecii au un aparat fonator incapabil a reda exact cuvinte din alte limbi, deformându-le de cele mai multe ori până a nu mai recunoaște originalul.

Cognomenul **etrusc** are ca etimon tot lexemul **târși,** cu forma amintită mai sus, **truseni** și care, prin alunecare vocalică și metateză, duce la termenul **troseni,** în grai local, **troieni.** (Amintim că V. Pârvan consideră că „*dacii au construit Troia" – „ Getica. O protoistorie a Daciei"* – Bucureşti. Cultura Națională, 1926.)

De aici – avem în vedere forma originară – vom porni de la **troien(us),** metateza va construi lexemul **etrunus** și, prin rotacism, se ajunge la forma cunoscută de **etruri** – locuitorii **Etruriei**.

Despre fenomenul rotacismului, amintim că îl găsim și astăzi la moții Apusenilor, la istrieni și din Perinoldo, Porto Maunzio, în Lyguria, Iura, Veri, în dialectul tosc al albanezei.

Avem și cunoștință de toponimul **Etruscia,** și de corespondentul cognomen **etrusci** – ambele mai aproape de **tuscii – strămoșii moților din Apuseni.**

Pentru a nu ne pierde în aceste demonstrații greoaie, dar necesare, sintetizăm.

Faptul că *același* ***etimon pelasg*** **târși-tusci** ***stă la baza termenilor ce*** **definesc** ***o populație din Munții Apuseni, cunoscută romanilor ca*** **tusci,** ***grecilor ca*** **tirenieni** ***sau*** **troieni,** ***tuturor din lumea antică ca*** **etruri** ***sau*** **etrusci** ***și chiar a termenului cu care ei înșiși se denumesc și anume*** **rasena** ***sau*** **rasna,** ***arată, fără echivoc, care este originea și locul de pornire al etruscilor care, iată, încep a fi mai puțin misterioși.***

Demonstrația ar rămâne sterilă dacă nu am interpreta-o.

Având în vedere că romanii le spuneau **TUSCI**, putem deduce că aceștia păstrau din memoria ancestrală ideea că ei înșiși sunt **pelasgi din Carpați** și că acest lucru nu-l puteau cunoaște decât trăind în vecinătatea lor, într-un timp străvechi.

Și cercetările istorice actuale spun că latinii (mai târziu romanii) înșiși își trag rădăcinile din populația protodacă (pelasgă) carpato-danubiană, având ca limbă comună limba latină prisca sau originară.

Cristofi Cerchez în "*Dacia preistorică și istorică*", (Ed. Ararat 2002, pag. 54), amintește că și la sfârșitul secolului al XIX-lea (1869), Cezar Bolliac găsește într-un deal de lângă satul Oravița-Mehedinți o cetate preistorică numită de țărani **Cetatea Letinilor**, fiind surprins de ce îi spun **Cetatea Latinilor** *când n-a găsit nimic roman aici după săpături*, dar – adaugă Cerchez – țăranii au fost destul de clari, ei n-au spus cetatea **romanilor,** ci a **letinilor,** pentru că

nu este acelaşi lucru. Din punct de vedere etnic, acest cuvânt indică numele rasei şi al pornirii.

Latinii ajung în Peninsula Italică, după unii, o dată cu etruscii, acum aproape 3000 de ani: e vorba de latinii care nu-s totuna, la început, cu romanii; după alţii, mai târziu, cam la anul 1300 î.e.n.

Nu întâmplător am insistat asupra etimologiei denumirilor, în aparenţă diferite, ale etruscilor date de romani, greci, de alte populaţii sau de ei înşişi, pentru că aceasta arată drumurile pe care au migrat şi populaţiile antice cu care s-au învecinat sau cu care chiar au convieţuit în anume timp.

Se limpezesc nişte întrebări, capătă răspuns. Deci populaţia etruscilor a migrat în timpuri diferite şi prin direcţii diferite şi în valuri succesive, cum spune D. H. Lawrence (op. Citată, pag. 257) au venit în pâlcuri, pe rând. Au coborât spre sud, dinspre munţi, şi s-au îndreptat, o parte prin Caucasul antic, Dobrogea de azi, şi-au continuat drumul prin Grecia – numită nu întâmplător mai întâi PELASGIA – apoi, forţaţi de aheii dinspre nord şi, mai târziu, de dorieni, au ajuns şi în Asia Mică, unde le-au întâlnit pe rudele lor statornicite, aici, pe troieni, plecaţi poate mai devreme; spunem aceasta deoarece grecii cunosc pe troieni mai de mult şi le spun chiar aşa, făcând diferenţa între grupurile relativ diferite dintre ei, cum ar fi etruscii.

O parte din etrusci au străbătut Marea Egee, cunoscută înainte de venirea grecilor ca Marea Tracică, pe coastele şi în insulele căreia s-au aşezat pentru un timp, devenind corăbieri încercaţi şi negustori pricepuţi, ceea ce i-a făcut să se stabilească pe ţărmul mării, nu întâmplător numită Tireniană, întemeind oraşe-state înfloritoare, cu o civilizaţie urbană strălucitoare în Peninsula Italică, bucurându-se şi de legăturile cu grecii, purtătorii unei culturi şi ai unei civilizaţii înalte, de care au beneficiat din plin.

După unii cercetători, e posibil ca aceşti etrusci din Marea Egee să fi plecat chiar înainte de războiul troian, aproximativ în jurul anului 1200 î.e.n., prezentat de Homer care, după Herodot, ar fi trăit în secolul al IX-lea î e n.

Aşa cum am spus, au venit în această perioadă homerică pe rând – nu ne putem închipui o flotilă de corăbii pornind în acelaşi timp spre alte zări, cum spune un avizat etruscolog, Lawrence (op. citată), "*căci se pare că în perioada homerică, bazinul mediteraneean era cuprins de neastâmpăr şi rasele antichităţii începuseră să presare corăbii pe faţa mării*".

În mod cert, populaţiile antice au pornit spre vest, şi nu numai, şi pe drumuri menţionate şi în Evul Mediu.

Ovid Densusianu („*Păstoritul la români*", 1913), spune „*că străbăteau drumuri lungi după străvechi îndemnuri"*, când coborau de pe diferite direcţii, din perioada când încă nu erau graniţe şi munţii n-au fost niciodată o piedică, dimpotrivă, creau posibilităţi de legături între ţări şi regiuni.

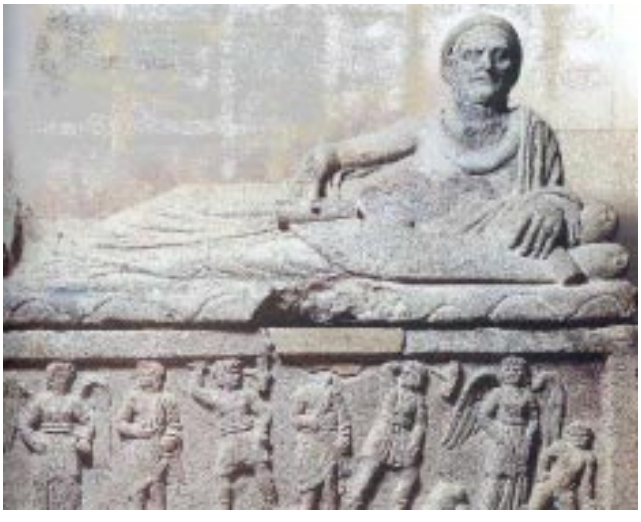

"*O contribuţie a mişcării păstoreşti se arată la fiecare pas pe toată linia Munţilor Carpaţi, a Balcanilor, până în Pirinei, prezentă şi în Apenini şi în Alpi*." (ibidem)

O dovadă că etruscii au venit şi, urmând drumul păşunatului dintr-un loc originar – Apusenii Carpatici – o constituie unele monumente funerare din anticele oraşe-state etrusce. Un astfel de exemplu îl ilustrează monumentele funerare din **Volterra**, cel mai nordic dintre oraşele etrusce.

Scenele de plecare sunt unice aici şi nu se găsesc nicăieri în celelalte necropole ale oraşelor antice etrusce.

În aceste scene se vede că plecarea se face „*în car tras de doi sau mai mulţi cai, acoperit cu o prelată, iar în car se află întotdeauna un bărbat şi o femeie sau o întreagă familie, acompaniată de alte personaje.*"

Dincolo de simbolurile ce desfăşoară „*un cortegiu funerar*", H.D. Lawrence – (op. citată, pag. 351-353), vede "*această călătorie cu coviltire, specific volterriene, căci se degajă o puternică conştiinţă a călătoriei, aparţinând unui popor care aminteşte de călătoriile lui atât pe mare cât şi pe uscat*".

O altă apropiere de dacii pelasgi a acestor etrusci carpatici veniţi pe uscat este şi faptul că, spre deosebire de rudele lor plecate în diferite timpuri spre Peninsula Italică, la început pe uscat, dar şi pe mare, o constituie faptul că "*volterrienii şi-au* ***incinerat întotdeauna*** *morţii*", ca şi dacii mari. E adevărat, însă, că s-au găsit în toată Etruria urne funerare în puţuri, pe întreg teritoriul etrusc, doar că ele aparţineau perioadei de început a existenţei etruscilor (sec. IX-VIII î.e.n.), când influenţa grecească şi a băştinaşilor nu avea cum să se afirme.

Ceilalţi semeni etrusci carpatini, după cum se vede din scenele din necropolele etrusce de la **Caerae**, din **Tarquinia**, din **Vulci** etc., îşi incinerau doar sclavii; stăpânii erau puşi în sarcofage sau direct pe scaune de piatră săpate în stâncă iar scenele din fresce sau de pe obiecte arată o viaţă dusă în lux într-o zonă unde principalul motiv este marea strălucitoare, unde

nu lipsesc corăbiile sau delfinii ori rațele sălbatice, păsările exotice, acestea fiind desigur simboluri încărcate de semnificații, dar care arată traiul legat de mare.

În **Volterre** "***oamenii nu erau totuna cu cei ce constituiau mândia Tarquiniei-ei aparțineau cu siguranță unui alt trib, mai aprig mai primitiv, mai puțin supus influenței orientale. Aici orașul din vânt ți din piatră a păstrat şi încă mai păstrează caracterul său nordic. Imaginile de pe capacul urnelor este o carte deschisă, cu dimensiuni "chircite", ceea ce clasicul grec sau asiatic n-ar fi putut suporta; ea reprezintă un semn de* barbarism**"**.(Lawrence op citată)

Aceştia sunt, după unii, pelasgii veniți primii din masa celor ce îşi vor spune **rasenna** şi nu au luat contact în pribegia lor cu marea.

O altă dovadă că etruscii din Carpații Apuseni au ajuns în valuri succesive şi pe direcții diferite, pe mare sau pe uscat, o constituie caracterul specific al oraşelor-state ale Etrusciei.

Acestea, în număr de 12, n-au putut niciodată să constituie un stat unitar – ele au alcătuit doar o Confederație de state, celebrul duodecapolis (duodecim populis Etruriae).

Deşi puternice, aceste oraşe-state, cu civilizație înaintată şi cu o populație exclusiv urbană, n-au avut un stat unitar din motive bine întemeiate:

– diferențe de nivel economic;

– oraşele de la țărmul mării erau mult mai bogate,

– comerțul pe mare al negustorilor a făcut ca populația să fie emancipată ducând o viață decadentă, sub influența luxului şi a artelor Greciei cu care făceau intense schimburi de mărfuri şi nu numai cu grecii,

– relieful muntos a creat posibilități reduse de comunicare.

Putem vorbi şi de orgolii, dar şi de faptul că, cetăți fiind, populațiile acestora nu comunicau, erau străini şi chiar se crede că vorbeau şi dialecte diferite.

Veniți în timpuri diferite, au păstrat totuşi ritualuri comune religioase: credința în viața de apoi, un cult al morților ce atinge apogeul depăşit, poate, de cel al egiptenilor, cu rădăcini în patria comună – Dacia Pelasgă.

Confederația acestor oraşe s-a realizat pe baza conştiinței unității de neam, de origine, ceea ce arată că recunoşteau că sunt descendenții **pelasgilor-valahi carpatini**.

Cea mai bună dovadă e faptul că totuşi se întruneau în caz de război sau o dată pe an, începând din secolul al VI-lea î.e.n., într-o Adunare Generală (Consilium Etruriae), nu oriunde, ci într-un **centru sacru comun,** la **Forum Voltumnae,** unde se afla **Templul** zeiței **Voltumna,** lângă orașul **Volsini** condus de un **lucumun** (şeful suprem sau domnul**),** alături de un Mare Preot şi de un Colegiu de Haruspices inițiați în divinație, după zborul păsărilor sau după măruntaiele animalelor, care conduceau ceremoniile religioase.

Nu putem să nu observăm că şi dacoromânii mai practică şi astăzi acest fel de divinație, în măruntaiele animalelor, prevestind vremea, sau în cele legate de vergelitul fetelor de Sf. Andrei ori în cojile de ceapă, care ar arăta felul anotimpurilor, de Anul Nou, etc. Obiceiuri păgâne, înregistrate şi de Simion Florea Marian**.**

Credem că nu este întâmplător faptul că etruscii se întâlneau într-un centru comun religios lângă **Volsinium** (Volsini).

Însăşi denumirea orașului **Volsini** evidențiază această origine comună a locuitorilor întregii Etruscii – **cert, ei sunt descendenții pelasgilor-valahilor**.

Chiar de şi-au uitat cu timpul originile, ritualurile religioase **fiind sacre,** nu s-au schimbat – aceasta e semnul păstrării, în memoria ancestrală, a ascendenților.

Şi la Roma, chiar în epoca târzie a Imperiului, inițiații recitau în anumite ritualuri religioase ceea ce ei numeau "*carmen saliarum*", fără a mai cunoaşte sensul cuvintelor.

Vom demonstra originea pelasgă a toponimului **Volsini,** recurgând şi de această dată tot la etimologie.

Refacem drumul înapoi al lexemului **Volsini: Volsini(um)-Volsin(i) -**alunecarea vocalelor şi o vorbire fluentă locală duce la formele **-Valasin(i)-Valahin(i)-Valah(i), (palahin(i)-pelahin(i)-pelasgin(i), pelasg(i)).**

Un alt toponim etrusc, **Felsino** sau **Bolsena,** Boloagna de azi**,** e rezultatul aceluiaşi proces de evoluție a limbii; are loc confuzia, firească în vorbire, între bilabialele **b** şi **v** rezultând **Valsena;** datorită metatezei se ajunge la forma **Vlasena,** adică orașul **vlasinilor, al vlahinilor.**

În antichitate circulau în paralel şi formele **palasgvus şi valasgvus,** dovadă numeroasele forme derivate de la acestea şi în Evul Mediu, dar şi azi, în diferite zone ale lumii.

N. Densusianu înregistrează o sumedenie de forme ale acestui antroponim, în funcție de pronunția locală a vecinilor pelasgilor (valahilor) – („*Dacia Preistorică"* 1913), (blaci, belaci, balaci, bloci, blochi, vlochi flaci, felahi, volohi, iflaki, olaczi, olahi, walach, welsi, etc).

În limba română există şi azi antroponime ca: Vlase, Vlaşin, Vlasiu, Vlasov, Volosciuc (cele două din urmă sunt denumiri date de slavi celor de origine valahă); toponime precum: Codrii Vlăsiei, Valahia, care în Evul Mediu denumea toate Țările Române; găsim în manuscrisele de la Muntele Athos, în special, în actele de donații, numele domnitorului alăturat țării sale – Moldo-Vlahia, Valahia sau Țara Românească ori Ungro-Vlahia (Transilvania).

Etimonul **pelasgus-valasgus** îl recunoaştem şi în alte denumiri de oraşe-state etrusce (amintim evoluția fonetică a lexemului **pelasgus=pelasg(i)-pelah(i)-velah(i)-valah(i)).**

Un alt toponim etrusc ce duce la etimonul amintit este **Velzna,** rezultatul compunerii lexemelor **valah(us) + (z)ana; ana** însemnând, în etruscă, **cana;** prin compunerea

prin abreviere, s-a ajuns la formele **velaana** – datorită legii comodităţii în vorbire şi a unui grai local, forma acceptată a redus pronunţia greoaie a celor două vocale identice, deci rămâne **velana** sau, mai comod de pronunţat, **velzana**, **velzna**, posibil însemnând *un loc adânc între munţi sau dealuri***.**

Amintim şi oraşul **Vulci-Volci** – aici etimonul **valah** dezvoltă două forme: **valcus-valachus-valahus-valah,** dar şi forma **vulcus (lup),** ce s-a păstrat în limbile germanice sub forma **wulf,** preluat de slavi care spun **volk.**

Acest oraş cunoscut sub cele două forme, cu cele două nume, păstrează nu numai rădăcina etimonului **valah,** dar face trimitere la mitul *Marelui Pelasg,* numit şi *Marele Lup*.

Se ştie că pelasgii, valahii-daci, aveau steagul reprezentat de un cap de lup cu trup de balaur, ce ilustrează tocmai acest mit care aminteşte de iniţierea dacilor tineri, numiţi **lupi,** supuşi la grele încercări înainte de a intra în rândul iniţiaţilor în misterele zalmocsiene, devenind de cele mai multe ori regi sau mari comandanţi de oşti.

Toponimul **Volterrae (Volterra)** e realizat prin compunerea a doi termeni prin abrevierea primului termen rezultând **va(o)lahus** + lexemul **terra,** însemnând **pământul valahilor.**

Localitatea **Felathri** a rezultat din acelaşi etimon comun **ve(a)lah(us) + terra = felahterra,** prin confuzia sunetelor cu pronunţie apropiată, **v** şi **f**, prin contragere, metateză şi schimbarea terminaţiei finale, fireşti în noua limbă, se realizează forma în discuţie **Felatri.**

Titus Livius (op. citată) menţionează *că etruscii erau un popor foarte religios, practicând mistere, miracole faimoase pentru pompa ceremonialului, un simbolism rigid şi intransigenţă faţă de aceeaşi credinţă care a permis teocraţiei să-şi ţină uniţi supuşii*.

Aceşti etrusci porniţi din Carpaţi în timpuri străvechi, "*scoborâtori prin toată Dacia Burebistană*" – cum arată sumerologul A. Kifişin în harta sa prinsă întrun studiu publicat în revista "*Tehnica Tineretului*" (Moscova, 1975) – au avut zei locali, dar au împrumutat şi din panteonul grec şi roman numeroşi zei pe care îi vedeau într-o ierarhie condusă de un Zeu Suprem numit **Tin(i)a.**

Credem că acest zeu ar fi putut fi, iniţial, chiar o zeiţă, cea care unea pe toţi confederaţii, şi anume **Voltumna,** ceea ce ar arăta vechimea practicilor religioase împinse până în epoca matriarhală sau adoptată, de-a lungul drumurilor de la începuturi, sau de mai târziu, când navigatori fiind, aveau nevoie de protecţia hotărâtoare a unui zeu al fulgerelor şi al tunetelor; mai mult, îndrăznim a crede că aceasta era Zeitatea Supremă a acestor etrusci, veniţi din Carpaţi.

Etimologia acestui teonim ne duce la următoarele componente**: vol+tumna;** primul termen conţine – cum am arătat mai sus – etimonul comun **vol/val,** de la cognomenul **v(o)alahus**, cel de al doilea fiind **Tumna, Timna** sau **Tina,** numele **Zeităţii Supreme,** în pronunţie comună etruscă, vorbită la manifestările oficiale ale Confederaţiei, pentru că, asemenea altor cercetători – după cum am amintit – noi credem că în Etruscia se vorbeau mai multe dialecte; D. H. Lawrence spune chiar "*că se se putea să se vorbească în mai multe limbi*". Cauzele ar fi:

– venirea din aceleaşi locuri, dar în timpuri diferite, în valuri succesive,

– vecinătăţile cu populaţii diferite, în lungul periplu până în ţara lor,

– izolarea cetăţilor – oraşe constitutive ale Confederaţiei, la care am mai putea adăuga şi

– o anume influenţă a substratului lingvistic întâlnit aici.

Evoluţia fonetică a teonimului amintit arată astfel:

Valahtumna – în pronunţie comodă **– Valtumna –** prin metateză – **Voltumna,** cu variante locale, prin alunecare vocală – **Voltimna**, **Valtina –** mai pe scurt, mai comod – **Tin(i)a = *Zeiţa (Zeul)*** *Valahilor – al pelasgilor, etrusci.*

Credem că acest zeu sau zeiţă – **Tin(i)a –** este totuna cu **VOLTU(I)MNA,** având în vedere şi faptul că la un popor atât de religios şi atât de superstiţios, încât Etruscia, ţara lor, era numită chiar GENTRIX ET MATER SUPERSTITIONES, ar fi de neimaginat ca, la manifestările cele mai importante, religioase atât de rare, singurele comune tuturor, cu scopuri hotărâtoare pentru destinul celor 12 oraşe-state, să nu se invoce MARELE ZEU, ci doar o zeitate de rangul al doilea, cu atât mai mult cu cât etruscii aveau zei împărţiţi în triade, dar Zeul Suprerm al tuturora era **Tina**.

Mai există şi alte numeroase dovezi ale continuităţii culturii şi civilizaţiei pelasgilor carpatini la etrusci; întrucât materialul e deosebit de vast, nu putem aborda toate elementele existenţiale ale anticilor etrusci.

Ne vom opri doar la câteva aspecte

legate de limba etruscă, încă necunoscută.

Am găsit o însemnare a lui **Aulus Gellus** „în **Noctes Atticae**", (11, 73), în care se aminteşte de **un avocat** – desigur suntem în perioada tîrzie romană, când etruscii erau complet asimilaţi de romani – care **"vorbea o latină atât de arhaizantă, încât toată lumea râdea de el, de parcă vorbea în ETRUSCĂ ori galică".**

S-ar impune nişte concluzii:

– romanii din acel timp sesizau un aspect arhaic al limbii latine,

- ascultătorii înţelegeau ce vorbea avocatul, altfel cei de faţă n-ar fi râs; ei simţeau această

– vorbire ca pe o deviaţie de la limba curent vorbită,

– latina şi etrusca au avut, iniţial, un fond comun, păstrând unele forme pietrificate ale pelasgei sau a latinei prisca, vorbită şi la Roma în acel timp, la care s-au adăugat cuvinte din vocabularul barbarilor, ce au corupt etrusca, dar şi cu schimbări semnificative determinate de influenţa greacă şi de cea a substratului iniţial.

Tradiţia romană vorbeşte de faptul că, la începuturi, când Roma avea un caracter mai mult rural, romanii îşi trimiteau copiii să înveţe la Cetveri (Caere), în mod special, aceasta presupunând o cunoaştere a limbii etrusce de către nobilii romani.

Se pune întrebarea: unde au dispărut un popor cu o strălucită civilizaţie şi limba sa? Desigur, după cucerirea lor definitivă de către romani, (unele oraşe devin cetăţi romane chiar înainte de cucerirea definitivă a întregii Etrurii, cum e Caere), etruscii decadenţi, ştiutori de carte, imitând viaţa luxoasă a grecilor, ca şi arta lor, au fost atraşi de viaţa strălucitoare a oraşului etern, Roma. Ei se bucurau de respectul autorităţilor, aveau demnităţi administrative, cartiere rezervate nobilimii lor.

Se pare că până în Imperiul Roman, în timpul lui Augustus, erau iniţiaţi ce foloseau limba etruscă în anume mistere religioase, considerată şi de romani limbă sacră; arta horuspiciilor, a devinaţiei, preluată de romani, a fost practicată de aceşti etrusci amintiţi.

Însuşi CAESAR a fost avertizat de un asemenea iniţiat, de Idele lui Marte. Titus Livius (op. citată) spune că *„ etrusca se vorbea şi în vremea sa"* – sec. I e.n. în Alpi.

Nemaivorbită de mase mari, etrusca n-a mai evoluat; a încremenit în arhaisme şi n-a mai fost înţeleasă. Avem exemplul limbii române comune – prinsă în dialectele aromân, istroromân, sau meglenoromân care, pentru a fi înţelese acum, e nevoie de un dicţionar.

Cuvinte izolate daco-pelasge s-au păstrat şi în unele inscripţii din monumentele funerare etrusce; vom aminti doar două antroponime, menţinate în volumul "*Limba şi cultura etruscilor*", de Larisa şi Giuliano Bonfante, (Ed.Ştiinţ. Bucureşti. 1995. pag. 178), ce duc cu gândul la patria lor originară, căci limba conservă aceste antroponime ce definesc nume de familie, din generaţie în generaţii.

Pe o tăbliţă ţinută de un personaj înaripat, pe un perete din Mormântul Scuturilor, din Tarqvinia (sec. IV î.e.n.) , se poate citi: "*Larth VELCHAS, fiul lui Velter şi al Aprtana a consacrat aici daruri mortuare."*

Identificăm aici un antroponim străvechi, **VELCHAS (=velchasus-velcha-valch-volach)**.

Pe o altă inscripţie în *Mormântul Cardinalilor* din Tarquinia, (sec. I î.e.n.), scrie: "Acesta *este mormântul lui Ravanthu* **FELCI,** *a lui Sethne Cuthna"*.

Lexemul **Felci** are următoarea evoluţie fonetică: **Felcus-Felc(u)-Falc(u)-Valcu-Vlac(u),** adică **(Placul**) – **Pelasgu(l)** (op. citată, pag. 371).

Ecouri peste timp

Desoperim şi astăzi, cu emoţie, urme ale etruscilor, ale trusenilor strămoşi, în toponime ca **Ţara Bârsei**, satul **Bârsana** din Maramureş, ori **Bârseşti** sau **Bârsăneşti;** în antroponime, precum **Bârsan, Bârsescu**. E uşor de observat că **bârsenii** de azi sunt **târsenii** de ieri.

Am întâlnit însă şi un antroponim chiar în inima Bucovinei, pilduitor pentru demonstraţia noastră, şi anume **Tusciuc.**

Este evident că aceşti contemporani cu noi sunt descendenţii **tuscilor din Munţii Apuseni**, pe care viaţa i-a adus într-o enclavă slavă – dovadă sufixul **-iuc** caracteristic slav, corespondent celui din română **-escu** (Pop – Popescu) însemnând **rudă cu**, **înrudit cu**; în acest caz, e vorba de „*rude cu tuscii*" sau **din neamul tuscilor**.

Nu ni se pare nicio întâmplare faptul că oiţa din balada „*Mioriţa*" este **o oiţă bârsană.** Acest aparent amănunt poate fi considerat un argument hotărâtor în a demonstra vechimea milenară a operei.

Am considerat, la începutul studiului nostru, afirmaţia lui H.D. LAWRENCE, „că **ETIMOLOGIA A ÎNREGISTRAT UN EŞEC TOTAL ÎN ÎNŢELEGEREA MISTERIOŞILOR ETRUSCI",** – făcută în lucrarea „*Etruscan Places*" – 1932, („Locuri Etrusce", 1982), traducere de Rodica Mihăilă – o provocare care ne-a îndreptat cercetările chiar spre urmele originii poporului şi a limbii etrusce, descifrând frânturi noi din existenţa lor, relevate tocmai prin ETIMOLOGIE.

În speranţa că am reuşit să convingem în demersurile noastre lingvistice, considerăm acest fapt un pas înainte în cunoaştere.

De aici credem că se deschid noi căi spre metoda comparatistă aplicată acestui segment de istorie ocupat de, cu ceva mai puţin, misterioşii etrusci.

E rândul specialiştilor în istorie, în arheologie, în lingvistică comparată, în antropologie, în genetică, etc. să intervină.

Fiecare descoperire în istorie, fie ea naţională sau universală, trebuie să ducă la noi relaţionări impuse de Adevărul Demonstrat.

Cei doi cavaleri ai apocalipsei introduc la Sarmisegetusa gazul, apa, canalul și CFR-ul

Vladimir BRILINSKY

Militãm de ani buni pentru reinstaurarea ordinii în Munții Şureanu (Munții Orăştiei) sperând ca odată şi odată să putem respira, printre ruinele de la Sarmisegetusa Regia, aerul plăcut al normalității. Aceasta pentru că acolo orice poți găsi în afară de normalitate.

Greu cu dacii aştia...

Monumentele istorice, parte integrantă a patrimoniului mondial UNESCO, se degradează văzând cu ochii din vina unei legislații proaste şi strâmbe. Căutătorii de comori răvăşesc fără discernământ stratul arheologic producând pagube incomensurabile cercetării arheologice şi patrimoniului cultural național. Responsabilitățile legate de proprietatea asupra monumentelor şi siturilor arheologice sunt pasate de la o instituție la alta, creându-se un haos greu de pătruns. Arheologia practicată în Munții Şureanu, o arheologie precară şi fără rezultate notabile, moştenită din tată în fiu, a reuşit să creeze un monopol păgubos şi ineficient asupra a tot ce înseamnă activitate de cercetare, restaurare şi conservare. Într-o astfel de ipostază, acolo sus, de 2000 de ani, în inima muntelui, blestemată, părăsită şi umilită, Sarmisegetusa este obligată să asiste la defilarea, prin fața ei, a unei generații conduse de nişte iresponsabili, de lichele şi de incompetenți. De aceea numeroase asociații şi fundații, persoane fizice, arheologi, jurnalişti de diferite orientări, au militat pentru crearea unei legislații coerente şi eficace, menite să protejeze şi să asigure un viitor al normalității pentru inestimabilul tezaur spiritual, material şi patrimonial reprezentat de Munții Şureanu. La inițiativa a doi jurnalişti şi cu sprijinul consistent al acestora, senatorul Adrian Păunescu a elaborat un proiect de lege privind constituirea Parcului Arheologic Dacia – Grădiştea Muncelului-Cioclovina-Căpâlna. Proiectul a ajuns la prefectura Hunedoara. Acolo, cu sprijinul dr.Adriana Pescaru, cercetător ştiințific la Muzeul Civilizației Dacice Deva, acesta a căpătat o altă înfățişare având un conținut substanțial diferit de proiectul inițial. Cu toate că acest proiect de lege, creionat sub egida prefecturii Hunedoara, poate suferi unele modificări de nuanță înainte de a fi aprobat, el ar fi putut reprezenta un solid pas înainte în reglementarea imposibilei situații de la Sarmisegetusa. Spunem că ar fi putut reprezenta, pentru că la ora actuală acest proiect este blocat la Senat iar enigma blocării sale o dezlegăm citind expunerea de motive care însoțeşte proiectul, în care senatorul Adrian Păunescu spune la final ***„Față de toate acestea având în vedere o ultimă discuție telefonică pe care am avut-o cu dl. ministru Iorgulescu şi în care i-am propus în ciuda diferențelor noastre de viziune, chiar a incompatibilităților dintre noi, să colaborăm pentru salvarea cetăților dacice, am constatat că domnul ministru, în loc să-şi păstreze cuvântul dat, cu privire la colaborarea noastră, a făcut recent declarații publice cum că vrea să inițieze dumnealui o reglementare, probabil de înaltă originalitate şi urgență, tocmai lucrurile pe care nu le avusese în vedere anterior”.*** Şi domnul ministru s-a ținut de cuvânt. A inițiat şi el un proiect de lege privind „**Instituirea regimului special de protejare a cetăților dacice din Munții Orăştiei”.**

Orice cititor al acestui proiect al

ministerului, chiar şi cei mai puţin avizaţi vor putea sesiza, la sfârşitul lecturării, neglijenţa, batjocura, disprețul şi superficialitatea cu care acest proiect a fost întocmit. Semnăturile puse pe acest adevărat proiect de condamnare la moarte a Munților Şureanu, sunt grăitoare. Două nume de vază din Ministerul Culturii, două nume controversate de care se leagă mai multe scandaluri iscate în ograda condusă acum de un valoros compozitor, care a abandonat muzele în favoarea politicii şi care acum îi are ca sfătuitori tocmai pe cei doi. Virgil Nițulescu şi Mircea Angelescu sunt ceea ce putem numi „linia doi" în Ministerul Culturii de mulți ani încoace.

Tandemul groazei: Nițulescu şi Angelescu

Despre cei doi care şi-au pun semnătura pe sinistrul proiect am mai scris în paginile revistei. Şi nu de bine.

Virgil Nițulescu, secretar general al Ministerului Culturii, a rămas celebru prin răspunsul dat propunerii fundației *DACIA REVIVAL* de a organiza comemorarea a 1900 de ani de la moartea regelui Decebal. Răspundea domnia sa, atunci, cum că a primit şi analizat cererea fundației şi că, în consecință, va declara anul 2006 ca „Anul Cultural Traian". La vremea respectivă acest răspuns a stârnit o multitudine de reacții ironice din partea multor publicații şi televiziuni. Şi a tras domnul secretar general nişte serbări penibile pe banii statului care au culminat cu defilarea unei cohorte de saltimbanci maghiari costumați în ținuta cotropitorilor Daciei. Nici pomeneală de daci, nici pomeneală de Decebal, nici pomeneală jaful de acum 2000 de ani. Din cauza asta era cât pe-aci să intrăm în cartea recordurilor ca fiind prima şi singura țară din lume care îşi sărbătoreşte cotropitorii cu atâta fast.

Trăiți dom' ministru!

Despre celălalt cavaler al apocalipsei nu trebuie să comentăm prea mult. Cunoscut ca sforar-şef, ca o eminență cenuşie a Ministerului Culturii, ca prinț încoronat la curtea regelui „Mie Ce-mi Pică?", Mircea Angelescu merge mai departe, indiferent în ce regim se află, indiferent cât de mult este contestat la nivelurile cele mai înalte ale adevăratei lumi ştiințifice. El este dovada vie a faptului că nu miniştrii, care vin vremelnic la cârma Ministerului Culturii, sunt vinovați de dezastrul în care ne cufundăm tot mai mult, de la o guvernare la alta, ci aceşti trepăduşi sforari şi panglicari care dovedesc fără dubii că pot fi etichetați drept acei „Remeşi – Mureşeni" ai arheologiei româneşti. Spuneam că nu trebuie să comentăm prea mult despre „personalitatea proeminentă" a ilustrului plagiator Mircea Angelescu, pentru că părerile colegilor săi de breaslă, nume incontestabile ale arheologiei româneşti, vorbesc de la sine. Redăm în continuare păreri de bun-simț legate de actul dovedit ca plagiat şi semnat de Mircea Angelescu.

Fragment din comunicatul Consiliului Ştiințific al Institutului de arheologie Vasile Pârvan:

În urma analizei întreprinse, Consiliul Ştiințific a constatat fără dubiu că este în prezența unui plagiat masiv, făptuit conştient, intenționat, şi dus până la capăt prin publicarea în formă tipărită şi electronică, în scopul evident de a-şi construi prin furt intelectual un prestigiu ştiințific şi o autoritate administrativă în arheologia românească. În cursul şedinței a fost prezentat şi un al doilea plagiat săvârşit recent de M.V. Angelescu, în cartea sa intitulată *Arheologia şi tehnicile de management* (Bucureşti, INMI, 2004), în care a copiat părți importante dintr-un alt manual britanic: *Management of Archaeological Project*, editat în 1991 de către British Heritage. Consiliul constată că M.V. Angelescu se face vinovat în chip repetat de aceste încălcări ale deontologiei ştiințifice, aducând explicații lipsite de substanță, neraționale. M.V. Angelescu nu a găsit cu cale să se explice, din proprie inițiativă, în fața colegilor, a Consiliului şi a Direcției Institutului de Arheologie. Prin faptele sale şi prin atitudinea sa actuală el a adus mari prejudicii morale uneia dintre cele mai vechi instituții cultural-ştiințifice ale țării, care recent a sărbătorit 170 de ani de activitate neîntreruptă.

Ca urmare, în unanimitate, Consiliul Ştiințific condamnă cu maximă asprime practicarea plagiatului de către Mircea Victor Angelescu şi decide condamnarea morală a vinovatului din prestigioasa instituție, care de la 1834 reprezintă principalul factor al arheologiei româneşti.

Cu majoritate de voturi, Consiliul recomandă Direcției Institutului luarea măsurilor potrivite pentru încetarea raporturilor de muncă cu M.V. Angelescu.

Prof. dr. Ioan Piso, Directorul Muzeului de Istorie al Transilvaniei Cluj Napoca:

Acesta (M. Angelescu, n.a.) a plagiat cu neruşinare o carte britanică, iar rezultatul plagiatului, «Standarde şi Proceduri în Arheologie», a fost recunoscut de Minister ca normă în arheologia românească printr-un ordin

din septembrie 2004. Fiindcă unii colegi au protestat (a se vedea site-ul Archaeology.ro), s-a constituit o aşa-zisă «comisie de disciplină», care i-a diminuat salariul pe trei luni, dar nu pentru plagiat, ci pentru neglijenţă în serviciu.

Prof. Dr. Mircea Babeş, Universitatea Bucureşti :

În ce îl priveşte pe M.A., strict personal, este evident că mult-puţinul său prestigiu profesional iese ruinat din această afacere. În aceeaşi situaţie precară se află şi ţinuta sa morală. Refuzând să-şi recunoască bărbăteşte incalificabila greşeală, M.A. s-a încurcat într-un păienjeniş de minciuni care nu pot înşela pe nimeni. Asigurat de complicitatea d-nei Dana Mihai, directoare ştiinţifică (încă?) a Institutului Naţional al Monumentelor Istorice, M.A. nu s-a jenat să-şi sacrifice fidela colaboratoare, punându-i în spate întreaga răspundere intelectuală şi materială. Povestea cu încurcarea manuscriselor/variantelor pe traseul "autor" editură-tipografie este de un comic irezistibil, dacă nu ar stârni mai curând milă. Pentru a dovedi că este în posesia manuscrisului unei cărţi originale, neplagiate despre *"Standarde şi proceduri în arheologie"* alta decât cea incriminată în forma tipărită deja, M.A. ar trebui somat să publice în cel mai scurt timp, în câteva zile, varianta electronică "bună" (care există încă din toamna 2004, nu-i aşa?). Sunt convins că nu va fi nicio problemă pentru ca prietenii săi de la CIMEC sau criticii săi de la www.archaeology.ro să-i ofere spaţiul necesar pe site-urile respective.

Conf. univ. dr. Horia Ciugudean, Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia:

"Sfânta mare neruşinare" cu care tratează d-l Angelescu pe arheologii acestei ţări şi indirect, opinia publică, provine din acel sentiment de suveran dispreţ pe care mulţi dintre şefii ultimilor 15 ani

l-au nutrit faţă de "stupid people". Şi mai provine din sentimentul impunităţii, din convingerea pe care au nutrit-o şi, în mod cert, o nutresc în continuare toţi cei care au încălcat legea, că nu vor trebui să dea nimănui şi niciodată socoteală. Tot ceea ce s-a scris în paginile trimise acestui forum de dezbatere dovedeşte fără putinţă de tăgadă existenţa plagiatului ca act deliberat, conştient şi culpabil, pe care d-l Mircea Angelescu ar trebui să aibă bărbăţia să şi-l asume (în loc să se ascundă sub fustele doamnelor), iar membrii Comisiei Naţionale de Arheologie şi conducerea Ministerului Culturii şi Cultelor să-l dezavueze şi să-l sancţioneze în mod public. Altfel, ar însemna că am votat încă o dată degeaba "schimbarea".

Prof. dr. LUCA SABIN, Directorul Muzeului Naţional Brukental:

Nici nu mai pot şi nici nu mai vreau să constat atâta murdărie... Ea se numeşte CORUPŢIE şi a pătruns chiar şi în visele noastre cele mai frumoase... săpătura arheologică, cercetarea unor civilizaţii născute din patima unor oameni mai frumoşi şi - sigur - mai puri decât noi ! Dragi colegi din marile centre de cultură şi civilizaţie românească care nu aţi văzut până acuma bârna... paiul şi alte cele... Mergeţi tot aşa înainte... Vom avea victorii multe...

Poate vă întrebaţi de ce am făcut această recapitulare a unor declaraţii care nu au prea mult a face cu cetăţile dacice. Am făcut acest lucru tocmai pentru a demonstra lipsa de probitatea profesională şi morală a unui personaj ce-şi pune semnătura pe o lege negândită şi neadaptată în mod concret tocmai acelui lucru pe care vrea să-l reglementeze. Sau, mai mult, pentru a arăta pe ce mâini a ajuns soarta celui mai important complex arheologic al României.

La fel, vă veţi întreba ce legătură are plagiatul lui Mircea Angelescu cu legea elaborată sub "distinsa comandă" a acestuia. Legăturile există şi ele pot fi demonstrate prin însăşi compararea textului actualei legi cu o altă lege mai veche. Este vorba de "***Ordonanţa 47 din 2000 privind stabilirea unor măsuri de protecţie a monumentelor istorice care fac parte din Lista patrimoniului mondial"***. Putem face chiar un scenariu original, neplagiat, care poate fi bănuit doar de uşoară tendenţiozitate. Deci, după metoda binecunoscută „copy-paste" şi beneficiind de o dexteritate copios antrenată în ale plagiatului, Mircea Angelescu ia ordonanţa 47, o

În buzunar sau în vitrină?

adaptează pentru cetățile dacice, treabă de câteva ceasuri, şi aleargă până la biroul ministrului, îşi şterge sudoarea frunții – ca să arate cât de mult a muncit el în ultimele luni pentru protejarea cetăților! – şi îşi pune creația pe biroul acestuia. Care, acesta, semnează având încredere în ilustrul său angajat. Şi o trimite mai departe în teritoriu. Care teritoriu, prin specialiştii consultați şi solicitați în a face adăugiri, rămâne mască la elucubrațiile pe care are ocazia să le citească.

Un proiect aberant pe bani publici

Şi acum gata cu scenariul, fiind cazul să trecem la lucruri mai serioase. Proiectul de lege este o aberație. Un lucru nu numai inutil, dar şi dăunător, făcut de către nişte slujbaşi ai statului plătiți pe bani publici... Dacă ar apărea în acest fel, legea ar pecetlui pentru mult timp de-acum încolo soarta cetăților. Şi să o luăm pe rând .

Articolul 1 prevede că Prezenta lege reglementează regimul special de protejare a cetăților dacice din Munții Orăştiei Sarmisegetusa Regia, Costeşti Cetățuie, Costeşti Blidaru, Luncani Piatra Roşie, Bănița şi Căpâlna.

La Articolul 2 se enumeră măsurile menite să asigure paza, întreținerea şi reparațiile curente, inventarierea, conservarea, restaurarea precum şi punerea în valoare a respectivelor cetăți. Automat, prin aceste două articole, autorii exclud aşezările de la Fețele Albe, Vârful lui Hulpe, sanctuarele de la Meleea şi alte câteva zeci de obiective deosebit de importante răspândite pe un areal extreme de vast. Uită sau poate nu ştie domnul cu pricina că marile tunuri date de căutătorii de comori nu au fost localizate în cetăți, ci la distanțe apreciabile de acestea. Habar nu are domnul Angelescu de ireparabilele distrugeri de strat arheologic de la Rudele, din Gerosu sau din Vârtoape, locuri pe care dânsul le exclude de la pază, întreținere sau conservare. Sunt 30 de mii de hectare de protejat şi de arătat vizitatorilor, nu numai cetățile dacice aflate în paragină. Mircea Angelescu este director la direcția generală de patrimoniu de mulți ani şi a schimbat câțiva miniştri. Sub domnia sa - se pare veşnică?! – cetățile au fost incluse în patrimonial UNESCO. Batjocura, disprețul cu care le-a tratat de-a lungul timpului sunt grăitoare atunci când încercăm să vizităm cetatea Bănița care aduce mai degrabă a junglă decât a monument istoric mondial.

Blam-blam-ul care urmează la articolele următoare nu face decât să paseze responsabilitățile asupra Consiliilor județene Hunedoara şi Alba. Planurile de gestiune, finanțările de conservare şi restaurare au fost şi până acum în sarcina acestora, atribuite de alte legi elaborate din 2000 încoace, dar nu s-a făcut nimic. Aceasta din lipsă de fonduri, din lipsă de interes a celor din Ministerul Culturii care ar fi trebuit să elaboreze planurile de protecție şi gestiune a cetăților pe 5 ani şi nu au făcut-o până acum. Fără a abroga o lege ulterioară care prevede că semnalizarea monumentelor intră în sarcina primăriilor pe raza cărora există monumente, prezentul proiect trasează această sarcină Consiliilor județene. Asta doar pentru a spori confuzia şi pentru a crea un şi mai mare haos legislativ în domeniul patrimoniului.

La articolul 7, apogeul absurdului este atins de prevederea că un comitet numit al Munților Orăştiei va avea în vedere reabilitarea, printre altele, a căilor ferate, dezvoltarea rețelelor de apă, canal, GAZE şi telefonie în întreaga zonă. Am fi tare curioşi cum va suna sirena locomotivei în stația Luncani Piatra Roşie sau ce culoare va avea chipiul impiegatului de mişcare de la stația Sarmisegetusa. Sau cum va veni Distrigazul să citească contorul la Blidaru şi cum IGO va veni să încaseze taxa pentru canalul folosit la cetatea Costeşti.

Toate aceste observații, pe lângă multe altele, fac parte din demonstrația incompetenței, a lehamitei şi a indolenței cu care mai marii de la Bucureşti înțeleg să trateze acest subiect fierbinte şi strigător la cer al Munților Şureanu. Lumea istoricilor şi a arheologilor este în proporție covârşitoare împotriva acestui proiect. Voci competente, unele chiar din interiorul Comisiei Naționale de Arheologie, susțin că, de fapt, interesul Ministerului Culturii este clar. Nu se doreşte ca fondurile alocate de stat, de UNESCO sau de alte organisme internaționale pentru reabilitarea şi conservarea cetăților să fie gestionate în afara sistemului din minister, implicit de mâna, sau, după caz, de interesele aceluiaşi Angelescu. O altă structură independentă de gestiune şi administrare ar sta ca un os în gâtul celor care şi-ar vedea comisioanele diminuate. Coloana Infinitului, Ateneul Român, Biblioteca Națională (şi multe altele mai mărunte) sunt tot atâtea monumente care au generat scandaluri legate de şpăgi, comisioane, proiecte faraonice şi devize umflate. Şi aşa, în aşteptarea unei vaci de muls, onor Ministerul Culturii lasă cetățile de izbelişte sau, în cel mai rău caz, le condamnă la moarte prin indolență.

După spusele senatorului Adrian Păunescu, proiectul de lege inițiat de el şi de Prefectura Hunedoara a fost respins de guvern sub semnătura vremelnicului Popescu Tăriceanu, iar legea pocită a lui Angelescu încearcă să prostească şi să arunce praf nu numai în ochii unui ministru care nici nu ştie unde se află Sarmisegetusa, dar şi celor care se zbat pentru intrarea în normalitate a situației din Munții Şureanu.

P.S. Tot mai multe voci din lumea istorică românească încep să se facă auzite atunci când vine vorba despre profesionalismul, moralitatea şi eficiența muncii ilustrului plagiator, considerat de majoritatea celor îndreptățiți să judece, frânar al arheologiei româneşti. Drept care, curajul de a spune lucrurilor pe nume îşi va găsi oricând un spațiu consistent în paginile revistei Dacia Magazin.

Evenimente editoriale

Corpus juris patrimonii

Apariția unei lucrări care tratează exhaustiv fenomenul braconajului arheologic din punct de vedere legislativ nu poate fi privită decât ca o

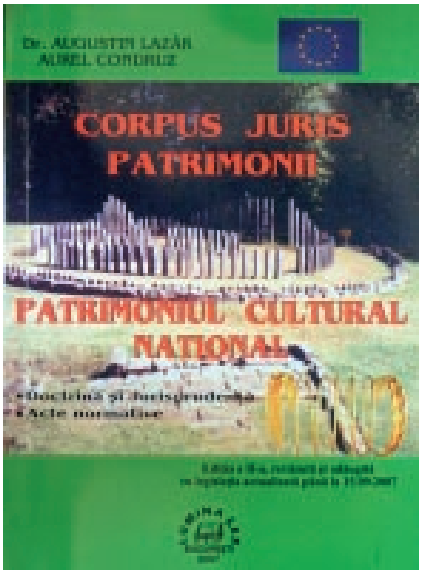

extrem de oportună şansă de a face lumină şi de a pune lucrurile la punct în domeniul protejării patrimoniului. Autorii lucrării, dr. Augustin Lazăr şi Aurel Condruz sunt competenți cunoscători ai acestui fenomen, cu o experiență căpătată relativ recent, dacă admitem faptul că bătălia pentru stoparea fenomenului numit generic braconaj arheologic a căpătat valențe profesioniste în ultimul deceniu . CORPUS JURIS PATRIMONII poate fi considerat de-o potrivă un documentar, uneori chiar captivant, dar şi un manual cu adevărat european necesar oricărui jurist interesat de această ramură. Citind această carte, dr. Paolo Giorgio Ferri procuror al Republicii Italia la Tribunalul din Roma, remarca :

Volumul CORPUS JURIS PATRIMONII indică faptul că bunurile culturale se află în centrul atenției activității normative şi a jurisprudenței, având drept scop principal acela de a recunoaşte şi evalua bunurile menționate. Astfel, putem remarca faptul că sensibilitatea şi opinia internațională cu privire la traficul ilicit cu bunuri culturale este într-o continuă schimbare, iar prezentul volum urmează aceiaşi tendință. Însă armonia poate fi atinsă în acest domeniu prin asimilarea sistemelor legale diferite şi prin respectarea normelor imperative ale țării de origine.

Astfel, este posibilă obținerea unui rezultat final în această problemă, şi anume crearea unei legislații uniforme. Din nou, Corpus Juris Patrimonii este un formidabil pas înainte spre acest rezultat final.

Eminescu istoric, prețuit de Nicolae Iorga * Mileniul întunecat

Eveniment editorial previzibil, cartea lui Dan Ioan Predoiu, *Eminescu istoric, prețuit de Nicolae Iorga * Mileniul întunecat (1000 de ani de interzicere a denumirilor de dac şi Dacia)*, este rodul unui elaborat şi îndelungat studiu al autorului. Mare parte a acestei lucrări a fost publicată în revista Dacia Magazin în avanpremieră. Evenimentul era previzibil tocmai datorită pasiunii şi perseverenței autorului în publicarea unor documente uitate sau neglijate de istoriografia românească referitoare la cele doua părți ale cărții.

Realizând postfața acestei cărți, cercetătoarea dr. Aurora Pețan surprinde tocmai esența lucrării.

Textul cărții de față este bazat pe o mulțime de date precise sprijinite pe o bogată bibliografie. Aceste date înşirate pur şi simplu, înfățişează adesea un tablou absurd, de neînțeles căruia istoricii nu i-au căutat ori nu i-au găsit un sens, dar autorul încearcă să-i găsească unul. Nu există interdicții şi privilegii în cercetarea documentelor şi a vestigiilor, poate să o facă oricine ajunge să aibă pregătirea necesară şi poate astfel să le interpreteze şi să emită ipoteze. Posteritatea va decide, va confirma sau va infirma aceste ipoteze. Important este ca ele să vadă lumina tiparului şi să fie împrăştiate, aşa cum se întâmplă în mod fericit cu cea de față.

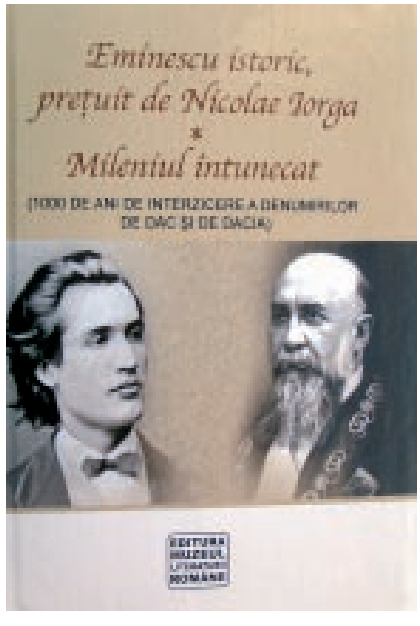

FUNDATIA PENTRU CERCETAREA ISTORIEI DACIEI
DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY
Presedinte - dr. Napoleon Savescu
21-26 Broadway New York 11106 USA
tel 718 9321700 , 0318106172
fax 7187287635
e-mail nsavescu@nyc.rr.com
Filiala Bucuresti
Ilie Enciu
str.Arbustului nr 2D
sect. 2 Bucuresti
tel/fax 0212401218
Filiala Tulcea-Getia Minor
Nicolae Nicolae
str. Florilor nr. 35-37
Tulcea
tel. 0729011003
Filiala Reghin
Ioana Crisan
str.Rodnei bl.7 ap.6
tel 0265511544
e-mail ioana788@gmail.com
Filiala Transilvania-Banat
Vladimir Brilinsky
str Carpati nr.12 bl.F ap. 11
tel/fax 0254223853
e-mail malus_dacus@yahoo.com